

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Σχολή Οικονομικών Επιστημών

**ΠΜΣ «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ
ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ»**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 1821 ΕΩΣ
ΣΗΜΕΡΑ»**

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΚΑΡΑΪΣΚΟΣ ΑΠ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ

Επιβλέπων Καθηγητής : ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΑΠΑΔΑΜΟΣ

ΒΟΛΟΣ –ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2021

Περιεχόμενα	
Περίληψη	4
ABSTRACT	5
Εισαγωγή	6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1°

1.1 Έννοια Πτώχευσης – Προϋποθέσεις	8
1.2 Η οικονομική πτώχευση του 1827	11
1.3 Αιτίες της πτώχευσης	11
1.4 Οι συνέπειες στο Ελληνικό κράτος	12
1.5 Τρόποι αντιμετώπισης	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2°

2.1 Η οικονομική πτώχευση του 1843	15
2.2 Αιτίες της πτώχευσης	16
2.3 Οι συνέπειες της πτώχευσης	19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3°

3.1 Η οικονομική πτώχευση του 1893	23
3.2 Αιτίες της πτώχευσης	24
3.3 Αποτελέσματα στην Ελληνική κοινωνία	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4°

4.1	Η οικονομική πτώχευση του 1929	29
4.2	Αιτίες της πτώχευσης	31
4.3	Συνέπειες της πτώχευσης	32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

5.1	Η ελληνική κρίση από το 2007 έως σήμερα	34
5.2	Αιτίες της οικονομικής κρίσης	37
5.3	Τρόποι αντιμετώπισης	42
	Συμπεράσματα	47
	Βιβλιογραφία	48

Περίληψη

Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2007 έχει προκαλέσει τη μεγαλύτερη μεταπολεμική ύφεση στην παγκόσμια οικονομία. Η χώρα μας, παρά τις αρχικές προβλέψεις για το αντίθετο, έχει πληγεί περισσότερο από κάθε άλλη ευρωπαϊκή χώρα, φτάνοντας στα όρια της χρεοκοπίας.

Η Ελλάδα έχοντας να αντιμετωπίσει επιπλέον τα δικά της διαρθρωτικά και δημοσιονομικά προβλήματα και συσσωρευμένες παθογένειες της Ελληνικής οικονομίας πολλών δεκαετιών, έφτασε όπως είπαμε στα όρια της χρεοκοπίας και συνεχίζει να υφίσταται μέχρι και σήμερα τις συνέπειες τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

Η διερεύνηση λοιπόν των κρίσεων που έχει αντιμετωπίσει η Ελληνική Οικονομία από την ίδρυση του συγχρόνου Ελληνικού κράτους έως και σήμερα, αποτέλεσε το κίνητρο για την παρούσα εργασία η οποία έχει ως στόχο:

- A. να καταγράψει τις πτωχεύσεις της Ελλάδος από την ίδρυση του νεότερου κράτους έως σήμερα,
- B. να αναλύσει τις αιτίες που τις προκάλεσαν, τα κοινωνικά και οικονομικά αποτελέσματα τις κάθε περιόδου και να περιγράψει το πώς φτάσαμε στην σημερινή οικονομική κατάσταση.

Επίσης, μέσα από την παρούσα εργασία γίνεται μια σύντομη κοινωνικοοικονομική αναφορά της οικονομίας της Ελλάδος σε σχέση με τις εκάστοτε πολιτικές και αποφάσεις τόσο των κυβερνήσεων όσο και των δανειστών της χώρας μας.

Γενικά, θα αναφερθούμε σε όλες τις οικονομικές φάσεις που πέρασε η Ελλάδα μέχρι σήμερα. Συγκεκριμένα στην παρούσα εργασία αναφέρονται ιστορικά γεγονότα σε κάθε οικονομική πτώχευση καθώς και τα αίτια της οικονομικής κρίση του 1827, 1843, 1893, 1929 έως σήμερα. Στη συνέχεια μετά από κάθε ιστορική αναδρομή των γεγονότων θα αναλυθούν τρόποι αντιμετώπισης σε κάθε περίπτωση.

Επίσης, αναφερόμαστε εκτενώς στην πρόσφατη ελληνική οικονομική κρίση του 2007 μέχρι σήμερα, μέσα από την παράθεση των γεγονότων που συνέβησαν καθώς την στάση της χώρας μας όσο αφορά στα μέτρα που υιοθέτησε για την αντιμετώπισης της κρίσης και των απαιτήσεων των δανειστών της. Τέλος, θα αναλύσουμε την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης στα τρία διαφορετικά συμπλέγματα που συσχετίζονται με την αλληλεπίδραση του ανθρώπου καθώς και των γενικών συστημάτων σ' αυτά.

ABSTRACT

The global economic crisis of 2007 has caused the largest post-war recession in the global economy. Our country, despite the initial predictions for the opposite, has been affected from the crisis more than any other European country, reaching the limits of bankruptcy.

In addition, Greece, having faced its own structural and fiscal problems and accumulated pathogens of the Greek economy for many decades, has reached the limits of bankruptcy and continues to suffer the consequences for affecting both, economically and socially, the Greek society.

Therefore, the investigation of the crises that the Greek Economy has faced since the founding of the modern Hellenic State until today was the motivation for the present work. Furthermore, our aim is:

- A) to record the bankruptcies of Greece since the establishment of the modern Greek state till nowadays,
- B) to analyze the causes and consequences, the social and economic results of each period, and to describe how we have reached today's economic situation.

Also, the present work is a brief socio-economic report of the Greek economy in relation, first, to the policies and decisions of the Greek Governments of the last eight years and secondly, the behavior and decisions of our lenders respectively.

Specifically, we will refer to all the economic phases that Greece has passed through so far, in particular, to the historical events that are reported in every financial bankruptcy and the causes of the financial crisis of 1827,1843,1893,1929. Also, we analyze extensively the recent Greek economic crisis of 2007 – 2018 and the attitude of our country regarding the measures that has been taken to deal with the crisis and the demands of its lenders. Finally, we analyze the treatment of the economic crisis in the three different complexes that are related to the interaction of man and the general systems in them.

Εισαγωγή

Η πορεία της οικονομίας στην Ελλάδα από το 1821 έως σήμερα

Οικονομία είναι το σύνολο των συνειδητών και συστηματικών ενεργειών των ανθρώπων που διαβιούν σε μια κοινωνία, και περιλαμβάνει την παραγωγή, διανομή, ανταλλαγή και την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών καθώς και την γενικότερη οικονομική κατάσταση ενός κράτους ή του πλανήτη ολόκληρου. (Αλεξανδρίδης, Μ. 2006)

Πτώχευση είναι η κατάσταση στην οποία μπορεί να επέλθει ένα κράτος λόγω της αδυναμίας του να αποπληρώσει τα χρέη του. Κατ' επέκταση γίνεται στάση πληρωμών. Με αποτέλεσμα να μην μπορεί πλέον να ανταποκριθεί στις εσωτερικές και στις εξωτερικές οικονομικές του υποχρεώσεις με μόνη πηγή εσόδων τα εσωτερικά εισοδήματα. Μάλιστα, ισχυρίζονται ότι οι διαδοχικές πτωχεύσεις μπορεί να απέχουν πέντε χρόνια, δηλαδή δύο πτωχεύσεις σε μια βαθιά ύφεση, ωστόσο η πιο συνηθισμένη περίπτωση που συνάδει με την υπόθεση των μακροχρόνιων κύκλων είναι αυτή των 50 ετών. Δηλαδή, κατά τη διάρκεια των φάσεων της ύφεσης, οι πιο αδύναμες οικονομίες είναι πολύ πιο ευάλωτες και, σε ένα δυσμενές εθνικό και διεθνές κλίμα, είναι πολύ πιθανόν οι δανειακές τους υποχρεώσεις, ακόμη και αν δεν είναι μεγάλες, να οδηγηθούν σε αδυναμία πληρωμών και άρα να χρεοκοπήσουν. (Χαρδούβελης, Γ.Α., 2009)

Αυτή είναι και η περίπτωση της ελληνικής οικονομίας, της οποίας σε κάθε περίοδο κρίσης ξεχώριζαν οι αδυναμίες και υφίστατο μια ή ακόμη και δύο πτωχεύσεις. Αναλογιζόμενοι τις ακόλουθες πτωτικές φάσεις της παγκόσμιας οικονομίας συναντάμε και τις αντίστοιχες πτωχεύσεις του ελληνικού κράτους:

- Κρίση: 1815- 1845, πτωχεύσεις του 1827 και του 1843
- Κρίση: 1873- 1896, πτώχευση του 1893
- Κρίση: 1920- 1945, πτώχευση του 1932
- Κρίση: 1970- 1980, δεν υπήρχε πτώχευση
- Κρίση: 2007- και σήμερα, ο κίνδυνος της πτώχευσης ελλοχεύει.

Εξαιρεση αποτελεί η λεγόμενη «βουβή» ύφεση των δεκαετιών 1970 και 1980, όπου η Ελλάδα φαίνεται να έφτασε πολύ κοντά στην πτώχευση στα τέλη της δεκαετίας του 1980 ή στις αρχές του 1990, αλλά την απέφυγε κυρίως λόγω της διεθνούς ανάκαμψης που τη συμπαρέσυρε σε μια ανοδική φάση μέχρι και το 2008, όπου και ξέσπασε εκ νέου οικονομική κρίση και έφερε την χώρα μας κοντά στην πτώχευση.

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Οι επενδύσεις αυξομειώνονται και συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη (Κουφάρης, 2010)

Η οικονομική κρίση αποτελεί τη μια από τις δυο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και πιο συγκριμένα τη φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση.

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία, σκοπός είναι να ασχοληθούμε με τις πτωχεύσεις του ελληνικού κράτους από την απαρχή του, μέχρι και την κρίση που αντιμετωπίζει σήμερα. Θα παρακολουθήσουμε τα αίτια, τις συνέπειες και τους τρόπους με τους οποίους θα αναπτυχθούν οι κρίσεις που εμφανίστηκαν και συνεχίζουν να πραγματοποιούνται στη χώρα μας καθώς επίσης και την κατάσταση που βρίσκεται η Ελλάδα σήμερα.

Κίνητρο για την επιλογή του θέματος αποτέλεσε η πρόσφατη οικονομική κρίση και οι συνέπειες της στην Ελληνική οικονομία, καθώς επίσης και οι επιπτώσεις που είχαν τα σκληρά οικονομικά μέτρα που έλαβαν οι κυβερνήσεις της Ελλάδος από το ξέσπασμα της κρίσης έως σήμερα.

Σκοπός μας, πέρα από την ανάλυση και μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας που αφορά το θέμα είναι να ερευνήσουμε τυχόν ομοιότητες ή διαφορές της πρόσφατης κρίσης με αυτές που βίωσε η Ελληνική οικονομία στο παρελθόν και συγκεκριμένα από την ίδρυση του σύγχρονου Ελληνικού κράτους έως σήμερα. Αναλύεται η αλληλεπίδραση του ανθρώπου στα τρία διαφορετικά συμπλέγματα για την αντιμετώπιση της κρίσης. Θεωρούμε επίσης ότι η εργασία μας θα συνεισφέρει στη σχετική βιβλιογραφία που αφορά το θέμα με το οποίο έχουν ασχοληθεί πάρα πολλοί ερευνητές την τελευταία δεκαετία λόγω της σπουδαιότητας του θέματος για την επιρροή που έχει στην παγκόσμια οικονομία.

Προκειμένου να παραθέσουμε τα παραπάνω, η εργασία μας έχει δομηθεί ως εξής: στην παρούσα εισαγωγή γίνεται μια γενική αναφορά στο θέμα μας, στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στην πτώχευση του 1927 καθώς αναλύονται οι αιτίες, οι συνέπειες και οι τρόποι αντιμετώπισης της περιόδου, ομοίως στο δεύτερο και στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρονται στις πτωχεύσεις του 1843 και του 1929. Στο πέμπτο κεφάλαιο αναφερόμαστε στην οικονομική κρίση του 2007 έως και σήμερα. Στο τέλος της εργασίας παραθέτουμε τα συμπεράσματά μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1 Έννοια Πτώχευσης – Προϋποθέσεις.

Η πτώχευση είναι «η αδυναμία πληρωμής των χρεών (ατόμου, εταιρείας ή κράτους), επειδή οι οφειλές προς τους πιστωτές υπερβαίνουν τα οικονομικά διαθέσιμα». Έτσι λοιπόν ο όρος πτώχευση μπορεί να αφορά άτομο, εταιρεία ή και ένα κράτος. (Θεωδώρου, Θ. 2010)

Η πτώχευση κηρύσσεται με απόφαση του πτωχευτικού δικαστηρίου, του πολυμελούς δηλαδή πρωτοδικείου, που εδρεύει στον τόπο των κυρίων συμφερόντων του οφειλέτη.

Κυρίως η πτώχευση μπορεί να προέλθει: (Χριστοφόρου, Β 2011)

- a) Από την κερδοσκοπική επίθεση εναντίον του εθνικού νομίσματος (κίνδυνος που σε μια χώρα της Ευρωζώνης δεν υφίσταται, λόγω του κοινού νομίσματος),
- b) Από την αρνητική οικονομική συγκυρία στις χρηματαγορές, η οποία μπορεί να καταστήσει αδύνατο ακόμη και τον «υγιή», τον εγγυημένο δηλαδή δανεισμό της. Ένας κίνδυνος υπαρκτός σήμερα όπου υπάρχει μια παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση εν εξελίξει ακόμα και για μια χώρα της Ευρωζώνης αφού, σύμφωνα με την συνθήκη του Μάαστριχτ, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα απαγορεύεται να αγοράζει ομόλογα των κρατών – μελών της Ευρωζώνης,
- c) Από το αποτέλεσμα «μιας σειράς ετών» ελλειμματικών προϋπολογισμών, κατά την διάρκεια των οποίων το κράτος δαπανούσε περισσότερα από όσα εισέπραττε, ενώ χρηματοδοτούσε τα ελλείμματα του με συνεχώς αυξανόμενα δάνεια (ομόλογα) από τους πολίτες, από τις τράπεζες, από επενδυτές και από άλλα κράτη.
- d) Από τον συνδυασμό, από την χρονική «συνύπαρξη» των παραπάνω διαφορετικών αιτιών (από την ταυτόχρονη εμφάνιση της δεύτερης και της τρίτης αιτίας, όσον αφορά μια χώρα της Ευρωζώνης).

Ήδη το Ελληνικό κράτος από το 1827 συγκεκριμένα διανύει μια σειρά από οικονομικές πτωχεύσεις. Οι οποίες έχουν ως συνέπεια την αδυναμία της χώρας. Καθώς και οι κάτοικοι της αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές τους υποχρεώσεις. (Χαρδούβελης, Γ.Α., 2009)

Πιο συγκεκριμένα η πρώτη οικονομική πτώχευση που προκλήθηκε στην Ελλάδα ξεκίνησε το 1827, με τον τότε πρώτο κυβερνήτη της Χώρας Ιωάννη Καποδίστρια όπου λόγω των δυο υπέρογκων δανείων που είχε δανειστεί η χώρα το 1824 και το 1825 δεν είχε μπορέσει να τα αποπληρώσει.

Η δεύτερη οικονομική πτώχευση προκλήθηκε το 1843 υπό την λειτουργία της βασιλείας του Όθωνα. Λόγω των δυσμενών οικονομικών συνθηκών που επικρατούσαν ήδη αλλά και λόγω των σκληρών μέτρων τα οποία είχαν παρθεί για την αποπληρωμή των χρεών, κατέστησαν δυνατή την δεύτερη πτώχευση του Ελληνικού κράτους.

Η τρίτη προκλήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου του 1893. Όπου η τότε κυβέρνηση του Χαρίλαου Τρικούπη είχε λάβει μεγάλα ποσά από δάνεια για έργα υποδομών που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα. Έπειτα όμως αδυνατούσε να πληρώσει ένα μέρος αυτών, έτσι η κατάσταση επιδεινώθηκε ακόμα περισσότερο μετά την ήττα των Ελληνικών όπλων στο Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 όπου η χώρα πέρασε σε διεθνή οικονομικό έλεγχο στις 6 Σεπτεμβρίου 1927.

Τέλος η τέταρτη και η τελευταία οικονομική πτώχευση έγινε στις 18 Απριλίου του 1932 από τον τότε κυβερνήτη της Χώρας Ελευθέριο Βενιζέλο όπου ανακοίνωσε στάση πληρωμών. Η οικονομία της Ελλάδας επηρεάστηκε από την οικονομική κρίση που ξεκίνησε στην Νέα Υόρκη. Η ύπαρξη και το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης προκάλεσε πολύ σημαντικά προβλήματα στην πολιτική καθώς και στην οργάνωση της χώρας. Δημιουργήθηκε αδυναμία αποπληρωμής των χρεών λόγω της ανυπαρξίας ρευστότητας χρημάτων. Επικρατούσε ένα κλίμα στασιμότητας (δηλαδή στάση πληρωμών). (Θεωδώρα, Θ. 2010)

Για τον λόγο αυτό η χώρα προχώρησε στη σύναψη δανείων από το εξωτερικό λόγω της δεινής οικονομικής της κατάστασης. Προκειμένου να ανταπεξέλθει η χώρα στις υποχρεώσεις της αναγκάζονταν να δεχθεί τόσο τους υπέρογκους και αυστηρούς όρους όσο και τόκους που είχαν επιβάλλει οι δανειστές για τα συμφωνηθέντα ποσά. Όπως βλέπουμε μέσα από την ιστορία ποτέ δεν έφτανε στα χέρια τους ολόκληρο το συμφωνηθέν ποσό αλλά περίπου το ένα τρίτο αυτού του ποσού.

Οι λόγοι για τους οποίους δημιουργήθηκαν τόσες πολλές κρίσεις – πτωχεύσεις στη χώρα είναι ποικίλοι. Σύμφωνα με το βιβλίο «Η θεωρία των κρίσεων και η ελληνική εμπειρία» της Αγροτικής Τράπεζας, στην Ελλάδα διαμορφώνεται μια ιδιόμορφη ανάπτυξη του καπιταλιστικού συστήματος λόγω της απουσίας δύο σημαντικών παραγόντων: α)

της πλήρους απουσίας εφαρμοσμένης επιστημονικής έρευνας και β) της ουσιαστικής ανυπαρξίας της παραγωγής.

Αυτό, ουσιαστικά σημαίνει ότι μέχρι, τουλάχιστον, το 1985, απουσίαζαν από την ελληνική οικονομία τόσο ο τομέας με τον οποίο δημιουργούνται προϋποθέσεις για την έναρξη της διαδικασίας των κύκλων της οικονομίας, καθώς και η υλική βάση, πάνω στην οποία πραγματοποιείται η εφαρμοσμένη επιστημονική έρευνα, με σκοπό να περάσουν στους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας και να ξεκινήσει η κυκλική αναπαραγωγή του κοινωνικού κεφαλαίου.

Η απουσία των δύο τομέων της κοινωνικής παραγωγής από την ελληνική οικονομία, εξηγεί και ερμηνεύει την οικονομικό-πολιτική και πολιτιστική εξάρτηση της χώρας από τα κράτη του ανεπτυγμένου καπιταλισμού. Η επίδραση των παγκόσμιων κύκλων στην ελληνική οικονομία συσχετίζεται και με άλλα στοιχεία, όπως η εγχώρια συσσώρευση. Οι δύο αυτοί τομείς, ενώ αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους, ο κάθε ένας αποτελείται από δικούς του νόμους λειτουργίας και ανάπτυξης.

Για να αποφευχθεί μια οικονομική κρίση και η εν συνεχεία απειλή πτώχευσης μίας χώρας, το κάθε κράτος διαθέτει τρόπους (κρατικής) παρέμβασης για να βοηθήσει την άνοδο της οικονομία δώσουμε ένα γενικό ορισμό του τι είναι η κρατική παρέμβαση, θα λέγαμε ότι είναι ένα σύνολο από μέσα και μέτρα που λαμβάνει ένα κράτος, τα οποία έχουν ως αντικείμενο τους την οικονομική, κοινωνική ανάπτυξη και στόχο τους τη διατήρηση του κοινωνικού συστήματος και την αποφυγή συγκρούσεων μεταξύ κοινωνικών ομάδων. Τα μέσα παρέμβασης τα οποία χρησιμοποιεί η κάθε χώρα, διαφέρουν ανάλογα με τις προτεραιότητες που θέτει η ίδια.

Το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης που έχει επικρατήσει στην χώρα, δεν έχει επηρεάσει αρνητικά μόνο την οικονομία της. Έχει επιδράσει καταλυτικά σε μεγάλο βαθμό στον τομέα της εργασίας, διότι έχουν μειωθεί δραματικά οι θέσεις εργασίας.

Έχει δεχθεί μεγάλο πλήγμα και η εκπαίδευση, όπου λόγω της υφιστάμενης κατάστασης έχει επηρεάσει καταλυτικά την σωστή λειτουργία των μέσων εκπαίδευσης. Καθώς έχει επιμηκύνει και την έλλειψη του απαιτούμενου, ειδικευόμενου προσωπικού, προκειμένου να μπορέσει να ανταπεξέλθει επάξια στις απαιτήσεις και τις ανάγκες των μαθητών. (Χριστοφόρου, Β 2011)

1.2 Η οικονομική πτώχευση του 1827

Μετά την επανάσταση του 1821, λόγω των πολυέξοδων δαπανηρών επιπτώσεων που επέφερε αυτός ο μακροχρόνιος πόλεμος στην Ελλάδα, χρειαζόνταν πλέον οικονομικοί πόροι προκειμένου να υπάρξει οικονομική ανάπτυξη, άνθηση και ανάκαμψη του Ελληνικού κράτους.

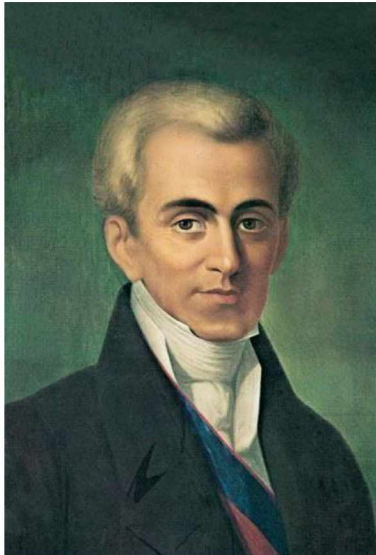
Οι οικονομικοί πόροι χρειαζόνταν για την κάλυψη των εξοπλισμών, για τρόφιμα και υλικά για την συντήρηση του στρατού. Για τεχνική υποστήριξη, ιατροφαρμακευτική βοήθεια αλλά και πολλά άλλα. (Αλεξανδρίδης, Μ. 2006)

1.3 Αιτίες της πτώχευσης

Λόγω της μεγάλης ασυδοσίας που υπήρξε με τα ελάχιστα ποσά που είχαν απομείνει στα Ελληνικά ταμεία και λόγω της απελπιστικής κατάστασης που επικρατούσε. Οι εθνικές ομολογίες αγοράζονταν στο 15% με 17% της ονομαστικής τους αξίας.

Η τότε προσωρινή κυβέρνηση Κουντουριώτη- Μαυροκορδάτου προχώρησε στη σύναψη δανείου. Συγκεκριμένα στις 21 Φεβρουαρίου 1824, ο Ι. Ιρλανδό, Ι. Ζαΐμη και Α.

Λουργιώτη προχώρησαν στη σύναψη δανείου 800.000 λιρών για 36 έτη. Από αυτό το ποσό όμως έφτασε στην Ελλάδα τελικά το ποσό των 298.700 λιρών με τις παρακρατήσεις που έγιναν. (Τσακαλογιάννης, Π. 2008)

Ιωάννης Καποδίστριας - Πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας (1828-1831)

Τα δάνεια αυτά όπως αναφερθήκαμε και πιο πάνω, δόθηκαν κάτω από επαχθείς όρους. Ένα μικρό ποσό σπαταλήθηκε για την κάλυψη των αναγκών της επανάστασης. Άλλα διατέθηκαν προκειμένου να αποπληρωθούν οι τόκοι και οι προμήθειες στα χρηματιστήρια της Ευρώπης. Ένα χρηματικό ποσό δόθηκε σε παραγγελίες πολεμικού υλικού που ποτέ όμως δεν έφτασε στην Ελλάδα.

Προκειμένου να αποπληρωθούν τα χρέη είχε τεθεί και το μέτρο της υποθήκευσης των «εθνικών κτημάτων» που είχαν εγκαταλειφθεί από τους Τούρκους ιδιοκτήτες τους. (Τσακαλογιάννης, Π. 2008)

1.4 Οι συνέπειες στο Ελληνικό κράτος

Με την επικράτηση αυτής της κατάστασης ο τότε πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδος ο Ιωάννης Καποδίστριας, το 1827, προχώρησε στην λήψη νέου δανείου από τις

Μεγάλες δυνάμεις. Προκειμένου να μπορέσει να ξεπληρώσει ένα μεγάλο μέρος των τόκων των προηγούμενων δανείων και να γίνει ανόρθωση του κατεστραμμένου ελληνικού κράτους αλλά και της οικονομίας. Η απάντηση όμως των μεγάλων δυνάμεων ήταν αρνητική. Με αυτό το τρόπο το Ελληνικό κράτος αδυνατούσε να ανταπεξέλθει στις οικονομικές του υποχρεώσεις και για την αποπληρωμή των χρεών. Το αποτέλεσμα ήταν να οδηγηθεί σε πτώχευση το 1827. (Τσακαλογιάννης, Π. 2008)

1.5 Τρόποι αντιμετώπισης

Το 1827 κάνει την εμφάνισή του ο Ιωάννης Καποδίστριας ο οποίος προσπάθησε από την αρχή να εξασφαλίσει δάνειο από τη γαλλική κυβέρνηση ύψους 60.000.000 φράγκων. Ο σκοπός του δανείου αυτού ήταν αρχικά η αποπληρωμή ενός μεγάλου μέρους των προηγούμενων δανείων, ενώ με τα υπόλοιπα χρήματα θα στήριζε την ανασυγκρότηση και τη λειτουργία της κρατικής διοίκησης καθώς και το πρόγραμμα της οικονομικής ανασυγκρότησης. Το δάνειο ωστόσο δε δόθηκε από τους Ευρωπαίους και έτσι ο ίδιος αναγκάστηκε να αρκεστεί σε μικρά ποσά που δίνονταν σε μηνιαία βάση από τη Ρωσία και τη Γαλλία κατά το 1828 - 1830. Ποσά που δίνονταν με μορφή χορηγίας από φιλλέληνες ή και από την ίδια την προσωπική περιουσία του κυβερνήτη. Με αυτή την μικρή οικονομική ενίσχυση καλύπτονταν η λειτουργία του κρατικού μηχανισμού και κυρίως οι μισθοί των δημόσιων υπαλλήλων και των ενόπλων δυνάμεων, απαραίτητη προϋπόθεση για τη συγκρότηση μιας ισχυρής και λειτουργικής κεντρικής διοίκησης. Παράλληλα για πρώτη φορά εφαρμόστηκε η δημοσιονομική πολιτική στην Ελλάδα. Σημαντικοί ιστορικοί σταθμοί που αξίζει να αναφερθούν είναι η κυκλοφορία του πρώτου ελληνικού νομίσματος το 1829, του Φοίνικα, και η δημιουργία της Εθνικής Χρηματιστικής Τράπεζας. Επίσης εκείνο το χρονικό διάστημα παρατηρήθηκε ανάπτυξη του εμπορίου και της ναυτιλίας, γεγονός στο οποίο συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό και η καταπολέμηση της πειρατείας στο Αιγαίο. (Asteriou, D. and Siriopoulos C., 2000)

Επιπρόσθετα, αναπτύχθηκε ο πρωτογενής τομέας, η γεωργία. Παρατηρήθηκε η ποιοτική βελτίωση των καλλιεργειών με την εισαγωγή νέων ειδών και τη χρήση νέων γεωργικών μεθόδων και εργαλείων. Ωστόσο, παρόλο τις προσπάθειες της κυβέρνησης του

ελληνικού κράτους, το πρόγραμμα του Καποδίστρια δεν απέδωσε, εξαιτίας της έλλειψης των απαραίτητων πόρων για τη στήριξή του. Ακόμα, το γεγονός ότι δεν υπήρξε καμία εξέλιξη στα υποθηκευμένα Εθνικά Κτήματα, από τη χορήγηση των εξωτερικών δανείων δημιούργησε πολιτικές αντιπαραθέσεις και την αντίδραση του ελληνικού λαού, που ζητούσε την αναδιανομή της ελληνικής γης. Απόρροια αυτού ήταν η δολοφονία του Καποδίστρια το 1831 στο Ναύπλιο και η επιβολή της βασιλείας στην Ελλάδα με πρώτο βασιλιά τον Όθωνα. Ο ίδιος κατάφερε να λάβει δάνειο ύψους 60.000.000 γαλλικών φράγκων από τις Δυνάμεις και παρόλο την επίτευξη αυτή λίγα χρόνια, το 1843, αργότερα η Ελλάδα ξεκίνησε δεύτερη στάση πληρωμών. (Asteriou, D. and Siriopoulos C., 2000)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1 Η οικονομική πτώχευση του 1843

Ήδη πριν την επικείμενη δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια, οι προστάτιδες δυνάμεις είχαν ξεκινήσει να ψάχνουν να βρουν βασιλιά για την Ελλάδα. Καθώς και οι ντόπιοι Έλληνες οι αστικοζαμπάσηδες όπως λεγόntonταν, εκείνη την εποχή στηρίζονταν και περίμεναν την υποστήριξη και την βοήθεια από τις ξένες δυνάμεις. Με σκοπό να τους βγάλουν από την δύσκολη κυρίως οικονομική θέση στην οποία βρίσκονταν. Ντόπιοι και ξένοι είχαν πειστεί πλέον ότι χρειάζεται ένας βασιλιάς που θα κυβερνούσε την χώρα. Έτσι ξεκίνησε η εύρεση του βασιλιά από τις μεγάλες δυνάμεις, ο οποίος φυσικά θα ανταποκρίνονταν στις δικές τους επιθυμίες και απαιτήσεις και όχι του Ελληνικού λαού. Στην αρχή βρήκαν τον Λεοπόλδο του Σαξ- Κοβούργου ο οποίος όμως τελικά αρνήθηκε το στέμμα, εξαιτίας του Ιωάννη Καποδίστρια διότι επιθυμούσε να συνεχίσει την ισόβια διακυβέρνηση του και με αυτό τον τρόπο έπεισε τον Λεοπόλδο να μην δεχτεί. Οι

μεγάλες δυνάμεις όμως βιαζόντουσαν να βρουν οπωσδήποτε βασιλιά προκειμένου να επιτύχουν όσο το δυνατόν γρηγορότερα τους στόχους τους δηλαδή μέσα από την εκλογή του βασιλιά θα μπορούσαν με τον τρόπο αυτό να ελέγχουν την πολιτική και την οικονομική κατάσταση της χώρας. Έτσι δίχως να χάσουν ώρα πρότειναν τον γιο του Ναπολέοντα αλλά και πάλι δεν εκλέχτηκε λόγω του Γάλλου βασιλιά. Τότε τελικά προχώρησαν στην επιλογή του Όθωνα με τον οποίο ήταν σύμφωνες και οι μεγάλες δυνάμεις. (Αλεξανδρίδης, Μ. 2006)

Όθων, πρώτος βασιλιάς της Ελλάδας(1832- 1862)

Την ίδια περίπου εποχή έγινε επίσημη πρόταση για κυβερνήτη της Ελλάδας από τους πράκτορες της τσαρικής Ρωσίας Μεταξάς, Ζαΐμης και Σία στο Ρώσο ναύαρχο Ρικορδ. Αυτός στην συνέχεια κατέφυγε με το επιτελείο του στο Άστρος. Όταν όμως του ζητήθηκε το ποσό των 200.000 φράγκων να πληρώσει για την εκλογή του και τα έξοδα της νέας κυβέρνησης του, αρνήθηκε και επέστρεψε στην χώρα του.

2.2 Αιτίες της πτώχευσης

Όλα αυτά τα γεγονότα επιτάχυναν και έκαναν επιτακτική την ανάγκη εκλογής του Όθωνα ως βασιλιά της Ελλάδος, για να μπορούν οι μεγάλες δυνάμεις να ελέγχουν τις πολιτικές και τις οικονομικές εξελίξεις της χώρας. Σημαντικός συντελεστής ήταν η απειρία και η αμάθεια του Όθωνα ο οποίος λόγω του νεαρού της ηλικίας του δεν είχε αναλάβει ξανά τέτοια εξουσία στα χέρια του και δεν γνώριζε πως να κυβερνήσει την χώρα. Εκείνος πίστευε ότι

οι προστάτιδες δυνάμεις θα τον βοηθήσουν σε αυτό το κομμάτι. Αντί αυτού όμως οι μεγάλες δυνάμεις που αποτελούνταν από την Γαλλία, την Ρωσία και την Αγγλία εκμεταλλευόμενοι την απειρία αυτή του Όθωνα μπορούσαν μέσω αυτού να καθορίζουν τις αποφάσεις για την χώρα. (Asteriou, D. and Siriopoulos C., 2000)

Εν τω μεταξύ στην Ελλάδα οι τότε πολιτικές μονάδες του τόπου άρχιζαν να ετοιμάζουν τον ερχομό του Όθωνα, αυτές οι μονάδες αποτελούνταν από τους λογιότατους και τους φαναριώτες, οι οποίοι φρόντισαν να περάσουν στον λαό, ο οποίος ήταν ταλαιπωρημένος από τις κακουχίες και τις βαριές φορολογίες που του είχαν επιβάλλει, το μήνυμα ότι με τον ερχομό του Όθωνα θα άλλαζαν τα πράγματα προς το καλύτερο. Ότι ο ελληνικός λαός θα απαλλάσσονταν από τον πόνο και τα βάσανα του, καθώς επίσης τον παρουσίαζαν σαν τον Μεσσία, σαν τον μαρμαρωμένο βασιλιά που θα τους σώσει. Σύμφωνα με το πρωτόκολλο του Φλεβάρη το 1830, με τον ερχομό του βασιλιά οι τρεις μεγάλες δυνάμεις ήταν υποχρεωμένες να καταβάλλουν ένα δάνειο το οποίο δεν θα ξεπερνούσε τα 60 εκατομμύρια δραχμές. Το δάνειο αυτό των 60 εκατομμυρίων είχε αποφασιστεί να εκδοθεί από την εκλογή του Λεοπόλδου, το οποίο θα δίνονταν σε τρεις δόσεις από 20 εκατομμύρια φράγκα εκάστοτε την κάθε φορά. Στην αρχή θα δίνονταν μόνο η πρώτη δόση και η κάθε δύναμη ξεχωριστά θα εγγυότανε την πληρωμή του 1/3 από το χρεολύσιο και τους τόκους. Οι δυο άλλες δόσεις θα δίνονταν στην συνέχεια σύμφωνα με τις ανάγκες του βασιλιά και του βασιλείου του καθώς και μετά από συνεννόηση με τις προστάτιδες δυνάμεις. Αυτό το δάνειο όμως, μόνο προσοδοφόρο δεν ήταν για την Ελλάδα. Οι τρεις μεγάλες δυνάμεις με τις εγγυήσεις τις οποίες είχαν δώσει ουσιαστικά είχαν υποδουλώσει την Ελλάδα. Την είχαν αναγκάσει να διαρρυθμίσει με τέτοιο τρόπο τις πρώτες πρόποδες του κράτους. Προκειμένου να διαθέσει τα κύρια έσοδα της για την αποπληρωμή του χρέους και για να μην χρησιμοποιηθούν για κάποιο άλλο σκοπό. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την οικονομική και πολιτική υποδούλωση του κράτους. Προκειμένου να αναλάβει τα ηνία της βασιλείας ο Όθωνας ήθελε πρώτα να επιβεβαιώσει την υπόσχεση που είχαν δώσει οι τρεις μεγάλες δυνάμεις για το δάνειο. Η τήρηση της υπόσχεσης αυτής επιβεβαιώθηκε με την συνθήκη που υπόγραψαν οι προστάτιδες δυνάμεις και η Βαυαρία που πραγματοποιήθηκε στις 07 Μαΐου 1832. Στην οποία βλέπουμε ότι για ακόμα μια φορά η Ελλάδα δεν συμμετείχε. Στο τέλος όμως θα υποχρεωθεί για την αποπληρωμή αυτού του δανείου. Τη μεσιτεία του δανείου των 60 εκατομμυρίων δραχμών ανέλαβε αρχικά ο οίκος Έιχταλ του Μονάχου, όπου εκεί μεταβιβάστηκε στον οίκο Άγναδο που όπως βλέπουμε και στην συνέχεια ούτε και αυτός μπόρεσε να κάνει την μεσιτεία στην χρηματαγορά του Λονδίνου. Το Ελληνικό κράτος

από την εποχή των δανείων της ανεξαρτησίας δεν μπόρεσε να αποπληρώσει τους τόκους των δανείων. Τελικά κατέληξε στον οίκο Ρότσιλντ, με ιδιαίτερη συμφωνία που τελικά ανέλαβε την μεσιτεία του δανείου και οι οποίοι αποτελούσαν τους μεγαλύτερους τοκογλύφους της εποχής εκείνης. (Χαρδούβελης, Γ.Α., 2009)

Τελικά σύμφωνα με τις εγγυήσεις τις οποίες είχαν δώσει οι μεγάλες δυνάμεις προκειμένου να εκδοθεί το δάνειο καθώς και οι σκληροί όροι οι οποίοι έδιναν τόσο μεγάλη ασφάλεια στους ομολογιούχους για πρώτη φορά στην ιστορία των ελληνικών δανείων, ώστε η μεγάλη ζήτηση των ομολογιών έκανε να βγει το δάνειο στην Γαλλία στα 111%, στην Αγγλία στα 116% και στη Ρωσία στα 107%. Δηλαδή από τα 60 εκατομμύρια δραχμές που ήταν το ονομαστικό ποσό έφτασε στα 64. Και τελικά το ποσό το οποίο θα έφτανε στην Ελλάδα ήταν 57 εκατομμύρια δραχμές από τα 60 που αρχικά είχε συμφωνηθεί, διότι οι τοκογλύφοι που είχαν αναλάβει να το φέρουν εις πέρας δεν υπολόγισαν την πραγματική τιμή που είχαν συμφωνήσει δηλαδή 94% αλλά στο 89%, έτσι τελικά αντί να πάρουμε 60 εκατομμύρια πήραμε 57.

Μετά την είσπραξη του δανείου, άρχισαν να το μοιράζουν αδιάκοπα. Καταρχάς οι τοκογλύφοι τραπεζίτες έλαβαν 33 ολόκληρα εκατομμύρια για την αποπληρωμή των τόκων και τα χρεολύσια και για τα λοιπά έξοδα του δανείου. Ακόμα οι τρεις μεγάλες δυνάμεις κράτησαν 2,5 εκατομμύρια φράγκα για εξόφληση προκαταβολών που είχαν δοθεί στον Καποδίστρια. Επίσης 12.531.000 φράγκα δόθηκαν στους Τούρκους προκειμένου να προχωρήσουν στην εξαγορά των επαρχιών της Αττικής, της Ευβοίας και της Φθιώτιδας, στην πραγματικότητα όμως τα χρήματα αυτά τα έλαβε η τσαρική Ρωσία για την αποπληρωμή μιας οφειλής που είχε η Τουρκία προς αυτήν, τελικά έμεινε ένα υπόλοιπο των 9 εκατομμυρίων δραχμών το οποίο σπαταλήθηκε μέχρι τελευταίας δεκάρας από τους Βαυαρούς. Το δάνειο των 60 εκατομμυρίων δραχμών το οποίο εκδόθηκε υποτίθεται για τις ανάγκες του Ελληνικού λαού, ώστε να το βγάλουν από την δύσκολη θέση στην οποία βρίσκονταν και να μπορέσει να ορθοποδήσει ξανά, το οποίο θα λειτουργούσε καταλυτικά για τους Έλληνες πολίτες. Επίσης θα αποτελούσε μια ανάσα προκειμένου να αποπληρωθούν χρέη και δάνεια για να υπάρξει ρευστότητα στην αγορά. Τελικά όπως είδαμε σε τίποτα από τα παραπάνω δεν φάνηκε χρήσιμο το δάνειο για το ελληνικό κράτος. Όχι μόνο δεν έλαβε δεκάρα από αυτά τα χρήματα αλλά σπαταλήθηκαν μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων καθώς και των πολιτικών παραγόντων της χώρας. Μετά από αυτή την ασυδοσία του βασιλιά καθώς και με την έκδοση του δανείου το οποίο δεν έφτασε ποτέ στα χέρια των Ελλήνων, ο ελληνικός λαός αγανάκτησε και ξεσηκώθηκε εναντίον του βασιλιά Όθωνα και του

βασιλείου του. Και ενώ πίστευε ο λαός ότι με τον ερχομό του Όθωνα τα πράγματα θα πήγαιναν καλύτερα, όμως με τον καιρό είδαν να συμβαίνει το εντελώς αντίθετο. Έτσι οργανώθηκαν σε ομάδες και διαδήλωναν κατά του βασιλιά και ζητούσαν να γίνει το πολίτευμα συνταγματικό. Απεναντίας οι Βαυαροί και οι Έλληνες υπουργοί το 1842 αύξησαν κι άλλο τους δασμούς και την φορολογία προκειμένου να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις των ξένων καθώς και να εξασφαλίσουν χρήματα για να αποπληρώσουν τις δικές τους οικονομικές σπατάλες. Επίσης προχώρησαν στην έκδοση ενός νέου τελωνειακού νόμου έτσι ώστε να αποσπαστούν περισσότερα χρηματικά ποσά από τον λαό. (Χριστοφόρου, Β 2011)

Η δεινή κατάσταση που επικρατούσε πλέον στο κράτος οδήγησε στο άδειασμα των ταμείων. Δεν υπήρχαν πλέον πόροι από πουθενά. Τα χωράφια των αγροτών είχαν μείνει ακαλλιέργητα. Πολλά επαρχιακά συμβούλια διαλυθήκαν λόγω της διαμαρτυρίας τους για την βαριά φορολογία που είχε ως συνέπεια να φυλακιστούν δεκατρία μέλη τους επειδή υπόγραψαν μια διαμαρτυρία κατά των φόρων ενώ τέσσερα άτομα που δεν την υπόγραψαν πήραν το σταυρό του σωτήρα!

Οι ξένες δυνάμεις από την άλλη έκαναν ότι περνούσε από το χέρι τους ώστε να μην βοηθήσουν την χώρα. Εξάλλου τι άλλο θα μπορούσαν να κερδίσουν από την ήδη κατεστραμμένη Ελλάδα;

Για τον λόγο αυτό είχαν οργανώσει ξενόδουλες αντεθνικές κλίκες από ντόπιους πολιτικούς προκειμένου να προδώσουν τα συμφέροντα της χώρας (θυμίζουμε ότι συγκεκριμένη περίοδο τα πολιτικά κόμματα ήταν το “αγγλικό”, “γαλλικό”, “ρωσικό”, ανάλογα με τα συμφέροντα που εξυπηρετούσαν).

2.3 Οι συνέπειες της πτώχευσης

Το 1843 η χώρα κήρυξε πτώχευση διότι αδυνατούσε πλέον να αποπληρώσει τα χρέη της. Το χρέος από 60 εκατομμύρια είχε φτάσει τα 90 εκατομμύρια, ενώ τα έσοδα της έφταναν τα 14 εκατομμύρια και ήταν υποχρεωμένη να πληρώνει μια δόση των 6 εκατομμυρίων το χρόνο δηλαδή το 43%. Για το λόγο αυτό πριν κηρυχτεί επίσημα η πτώχευση του Ελληνικού κράτους οι μεγάλες δυνάμεις προχώρησαν σε μια σύσκεψη στο Λονδίνο όπου υποχρέωναν την Ελληνική κυβέρνηση να προχωρήσει στην συγκρότηση μιας επιτροπής για να κάνει ερευνά πάνω στα έξοδα του προϋπολογισμού. Τον Φεβρουάριο του 1843 υπογράφηκε μια σύμβαση που υποχρέωνε το Ελληνικό κράτος να αποπληρώνει κατά την περίοδο 1842-

1847 με δόσεις ότι χρέος υπήρχε προς τον πατέρα του Όθωνα το οποίο ανέρχονταν στα 2.667.771 δραχμές. (Χαρδούβελης, Γ.Α., 2009)

Τελικά μετά την κήρυξη της πτώχευσης υπογράφηκε το Μάιο του 1843 ένα πρωτόκολλο από τις τρεις μεγάλες δυνάμεις. Σύμφωνα με αυτό, η ελληνική κυβέρνηση ήταν υποχρεωμένη να ελέγχεται από αυτούς σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, προκειμένου να γίνει αποπληρωμή του δανείου. Και μη τι άλλων οι Βαυαροί καθώς και οι Έλληνες πολιτικοί ήταν σύμφωνοι με αυτό.

Τότε ξέσπασε και ξεσηκώθηκε ένα μεγάλο κύμα του Ελληνικού λαού που είχε δεχτεί πάρα πολλά μέχρι τότε και είχε αγανακτήσει πλέον.

Όπου είχε τις εξής οδυνηρές συνέπειες: (Χαρδούβελης, Γ.Α., 2009)

- Απολύθηκε το ένα τρίτο των Δημόσιων υπαλλήλων και μειώθηκαν 20% οι μισθοί όσων παρέμειναν.
- Σταμάτησε η χορήγηση συντάξεων, που τότε δεν δίνονταν στο σύνολο του πληθυσμού αλλά σε ειδικές κατηγορίες.
- Μειώθηκαν κατά 60% οι στρατιωτικές δαπάνες. Ο αριθμός των στρατιωτικών μειώθηκε και αντί για μισθό έπαιρναν χωράφια.
- Αυξήθηκαν οι δασμοί και οι φόροι χαρτόσημου και επιβλήθηκε προκαταβολή στην είσπραξη του φόρου εισοδήματος.
- Απολύθηκαν όλοι οι υπάλληλοι του εθνικού τυπογραφείου, οι δασονόμοι και οι δασικοί υπάλληλοι οι μηχανικοί του Δημοσίου και σταμάτησαν τα δημόσια έργα και οι μισοί καθηγητές του πανεπιστημίου.
- Καταργήθηκαν εντελώς όλες οι υγειονομικές υπηρεσίες του κράτους.
- Νομιμοποιήθηκαν όλα τα αυθαίρετα κτίσματα με πληρωμή προστίμων νομιμοποίησης.
- Περαιώθηκαν συνοπτικά όλες οι εκκρεμείς φορολογικές υποθέσεις με την καταβολή εφάπαξ ποσού.

Μετά το ξέσπασμα του λαού οργανώθηκαν σε συνελεύσεις και με την εξέγερση του 1843 η οποία πήρε μεγαλειώδη χαρακτήρα διότι δεν απευθύνονταν μόνο εναντίον του βασιλιά Όθωνα αλλά και του επιτελείου του που οδήγησαν την χώρα μας σε αυτή την κατάσταση. Ο λαός σύμφωνα με το σύνταγμα και τις λαϊκές ελευθερίες απαίτησε το διώξιμο των

Βαυαρών καθώς και του βασιλιά αλλά και το σταμάτημα της πληρωμής του χρεολυσίου του δανείου-πήραν και καταχράστηκαν μεταξύ τους οι Μεγάλες δυνάμεις και ανάγκαζαν τον Ελληνικό λαό να πληρώνει.

Μπροστά σε αυτό το λαϊκό ξέσπασμα οι μεγάλες δυνάμεις δεν μπόρεσαν να επιβάλλουν την πληρωμή του χρεολυσίου αλλά έδωσαν βάση στο να μην πέσει βασιλιάς Όθωνας από την βασιλεία του. Με αυτό τον τρόπο έκαναν ότι περνούσε από το χέρι τους ώστε να σωθεί ο θρόνος του βασιλιά. (Κυριακού, Ε. 2013)

Οι Βαυαροί εφόσον δεν πέτυχαν τον στόχο τους προκειμένου η Ελλάδα να αποπληρώσει τα χρέη τους οι ξένες δυνάμεις στράφηκαν προς τις Ελληνικές κυβερνήσεις και των πρωθυπουργών αυτών που θα υποχρέωναν τελικά τη χώρα μας στην αποπληρωμή αυτών .

Παρότι η λαϊκή εξέγερση του 1843 είχε πάρει μεγάλες διαστάσεις, έλειπε το οργανωμένο και το συνειδητό προλεταριάτο. Οι λαϊκές μάζες είχαν μείνει ακαθοδήγητες και ασυντόνιστες, δεν προχώρησαν στην λύση κανενός αστικοδημοκρατικού προβλήματος. Πολλοί αστοί έμποροι και τραπεζίτες εκμεταλλεύτηκαν την κατάσταση με γνώμονα να επιτύχουν και να πλατύνουν την θέση τους στον κρατικό οργανισμό και στην διακυβέρνηση της χώρας μας.

Μετά το 1843 και την αποχώρηση των Βαυαρών οι τρεις μεγάλες δυνάμεις χωρίστηκαν σε τρία κόμματα. Το καθένα είχε τους δικούς του πρωθυπουργούς που υποστήριζε και προόριζε για το Ελληνικό κράτος. Τα κόμματα αυτά ήταν το Ρωσικό, το Γαλλικό και το Αγγλικό όπου δεν δίστασε το καθένα ξεχωριστά να χρησιμοποιήσει οτιδήποτε μέσο είχε στην κατοχή του προκειμένου να επιτύχει τους στόχους του. Στο τέλος επικράτησε ο Λαύονς και έγινε πρόεδρος της κυβέρνησης, ο αρχηγός του εγγλέζικου κόμματος Μαυροκορδάτος. (Κυριακού, Ε. 2013)

Στις πρώτες εκλογές που πραγματοποιήθηκαν είχε υπερισχύσει ο Μαυροκορδάτος που ήδη είχε την εξουσία στα χέρια του. Ο οποίος μάλιστα δεν δίστασε να διατάξει τον τότε υπουργό των οικονομικών Λόντο να στείλει ένα γράμμα στην Πάτρα όπου έλεγε ότι έπρεπε να στηρίζουν με οποιαδήποτε μέσο και τρόπο την εκλογή του.

Τον Αύγουστο του 1844 ο Μαυροκορδάτος έπεσε. Την εξουσία ανέλαβε ο Κωλλέτης με υποστηρικτή τον Γάλλο πρεσβευτή, ο οποίος ήταν στην εξουσία μέχρι τα τέλη του 1847 και η περίοδος διακυβέρνησης του αποτέλεσε μια μαύρη σελίδα για την ιστορία της

Ελλάδας, καθώς συμμετείχε στην κατάχρηση του δημοσίου χρήματος όπως επίσης και στα δάνεια της ανεξαρτησίας.

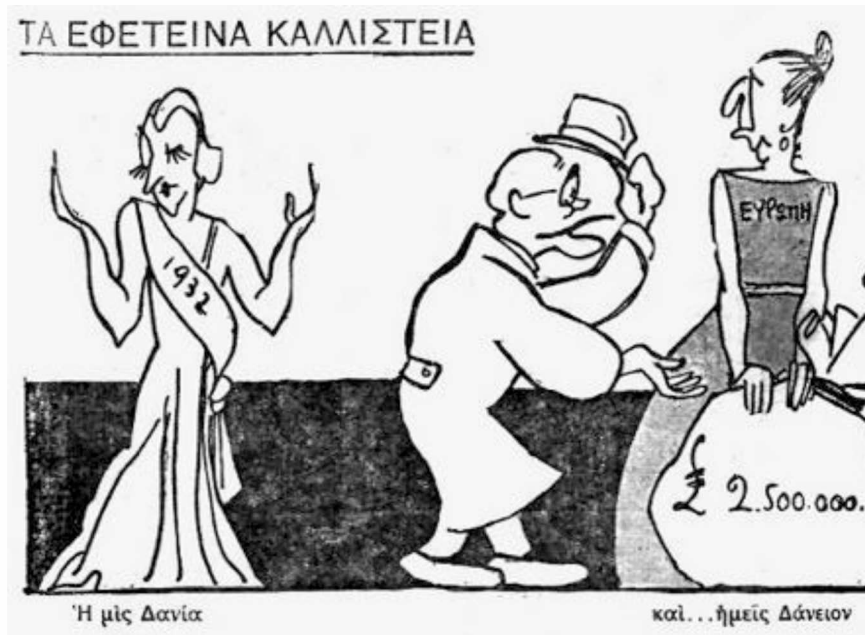
Το 1847 έγινε πρωθυπουργός ο Τζαβέλας ο οποίος ήταν υπουργός των στρατιωτικών. Τον Μάρτιο όμως του 1848 αντικαταστάθηκε από τον Κουντουριώτη. Αυτός είχε υπηρετήσει υπουργός εσωτερικών και είχε καταδικαστεί για παραχάραξη του δημοσίου χρήματος καθώς και για αντισυνταγματικότητα.

Η περίοδος της διακυβέρνησης του Κωλλέτη αποτέλεσε μια από τις πιο βάνανυσες πολιτικές, καθώς δεν δίστασε να βάλει έναν από τους υπουργούς του να πλαστογραφήσουν τους μέσους όρους παράγωγης του σταριού σαν βάση για τον καθορισμό της φορολογίας, για να πάρουν και το παραμικρό εναπομείναντα σπόρο από τον ήδη ρημαγμένο και ταλαιπωρημένο λαό. Παρόλο που για ότι όλο αυτό μαθεύτηκε και συζητήθηκε προκειμένου να δώσει λόγο μπροστά σε δίκη για αυτή την δεινή κατάσταση που είχε φτάσει το λαό, στο τέλος υπερίσχυσαν τα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα των πολιτικών και του Γάλλου πρεσβευτή που τον υποστήριζε.

Για την παραλαβή των φόρων χρησιμοποίησαν κάθε έννομο και παράνομο μέσο προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους τους, είχαν φτάσει σε τέτοιο σημείο την χώρα όπου το δημόσιο ταμείο δεν είχε πλέον χρήματα ούτε να καλύψει τις βασικές ανάγκες του κράτους καθώς και των πολιτών του. (Κυριακού, Ε. 2013)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.1 Η οικονομική πτώχευση του 1893

Την περίοδο του 1893 κατά την οποία υπήρξε πρωθυπουργός ο Χαρίλαος Τρικούπης όπου σύμφωνα με τη πολιτική σταδιοδρομία του ως υπουργός εξωτερικών πολλές φορές του ζητήθηκε να εκπροσωπήσει την χώρα για πολλά εθνικά ζητήματα. Όπως ήταν το κρητικό ζήτημα αλλά και πολλών άλλων καίριων ζητημάτων που απασχολούσαν την τότε ελληνική κυβέρνηση. Αυτός με τον διπλωματικό του χαρακτήρα και την γλωσσομάθεια του μπόρεσε να τα φέρει εις πέρας.

Η πολιτική του Χαρίλαου Τρικούπη είχε σημαδέψει την Ελληνική κοινωνία. Όπου από το 1860 και έπειτα η ανάπτυξη της ελληνικής ναυτιλίας, βιομηχανίας και των τραπεζών οδήγησαν στη πολιτική αφύπνιση της ελληνικής αστικής τάξης. Με αυτό τον τρόπο αυτές οι καινούργιες αστικές τάξεις θα υποστηρίξουν τον Τρικούπη. Ενώ οι παραδοσιακές αστικές τάξεις τον Δηλιγιάννη, ο οποίος ήταν πολιτικός αντίπαλος του Τρικούπη. Ο Δηλιγιάννης ήταν οπαδός της Μεγάλης Ιδέας και δεν συμφωνούσε σε οτιδήποτε ο Τρικούπης έκανε.

3.2 Αιτίες της πτώχευσης

Βλέπουμε ότι ο Τρικούπης υπήρξε για πρώτη φορά βουλευτής το 1865. Στην συνέχεια ήταν υπουργός εξωτερικών στην κυβέρνηση Κουμουνδούρου. Λόγω της πολιτικής αστάθειας που επικρατούσε ο τότε βασιλιάς Γεώργιος είχε δώσει εντολή σχηματισμού κυβέρνησης ακόμη και σε εκπροσώπους των μειοψηφούντων κομμάτων. Εν τω μεταξύ λόγω της αστάθειας το χρονικό διάστημα 1870- 1875 έγιναν τέσσερις εκλογικές αναμετρήσεις και σχηματίστηκαν εννέα κυβερνήσεις χωρίς κανένα αποτέλεσμα.

Επίσης το ίδιο χρονικό διάστημα, συνέβη το τεράστιο οικονομικό και χρηματιστηριακό σκάνδαλο των μεταλλίων του Λαυρίου.

Κατά το οποίο πολλοί Έλληνες έχασαν τις αποταμιεύσεις τους. Γι' αυτό τον λόγο ο Τρικούπης δημοσίευσε και το άρθρο «τις πταίει». Δημιουργήθηκε σάλος και στάθηκε υπαίτιο για την φυλάκιση του, αλλά ύστερα από τρεις μέρες αποφυλακίστηκε.

Και στην συνέχεια βλέπουμε ότι ο Τρικούπης υποστήριζε και στόχευε στην Μεγάλη ιδέα. Καθώς και επιδίωκε τον εκσυγχρονισμό της Ελλάδας, τον οποίο πέτυχε όπως θα δούμε παρακάτω. Αλλά κόστισε πολύ για το Ελληνικό λαό. Και από την άλλη μεριά τον Δηλιγιάννη που ήταν οπαδός της Μεγάλης ιδέας αλλά εντελώς αντίθετος με τις μεταρρυθμίσεις που ήθελε να κάνει ο Τρικούπης και οτιδήποτε έκανε.

Ο Τρικούπης όταν τελικά εκλέχτηκε ως πρωθυπουργός το 1881, έγινε και η προσάρτηση της Θεσσαλίας και της Άρτας. Όμως αυτό συντέλεσε και στην αύξηση του εξωτερικού

χρέους διότι τώρα η Ελλάδα ήταν υποχρεωμένη να προβεί σε αποζημιώσεις στην Τουρκία για την παραχώρηση αυτών των περιοχών.

Αυτό το χρονικό διάστημα ξεκίνησε το μεταρρυθμιστικό του έργο με κύρια πηγή εσόδων αυτού του προγράμματος η επιβολή των υψηλών φόρων (κυρίως έμμεσων), αλλά και η εκμετάλλευση του κρατικού μονοπωλίου (αλατιού και σίρτων). Αναγκάστηκε να προσφύγει και σε πολύ υψηλό δανεισμό για τα δεδομένα εκείνης της εποχής. Και πιο συγκεκριμένα προχώρησε στη σύναψη έξι εξωτερικών δανείων 640.000.000 φράγκων, όπου λόγω της μικρής αφερεγγυότητας, έφτανε μέχρι 30%. Έφτασαν τελικά στα ταμεία 450.000.000 φράγκα.

Και από αυτά τα χρήματα το 40% του προϋπολογισμού πήγαινε στην πληρωμή των τοκοχρεολυσίων και ένα μεγάλο μέρος για τις στρατιωτικές δαπάνες. Με αυτό τον τρόπο για την ανάπτυξη των έργων υποδομής, κύρια πηγή εσόδων αποτελούσε η βαριά φορολογία. Λόγω αυτών των γεγονότων ήταν αναπόφευκτο ότι στις επόμενες εκλογές του 1890 θα εκλέγονταν ο Δηλιγιάννης που ήταν κύριος υποστηρικτής του λαϊκού στρώματος.

3.3 Αποτελέσματα στην Ελληνική κοινωνία

Λόγω των μεταρρυθμιστικών έργων που αναφέρθηκαν παραπάνω, προκλήθηκαν πολύ σημαντικά προβλήματα. Έτσι έγινε λήψη αυστηρών μέτρων και περικοπές στις κρατικές και στρατιωτικές δαπάνες. Σε επιχορηγήσεις, σε έργα καθώς και σε όλες τις κρατικές δραστηριότητες. Παράλληλα δημιουργήθηκαν νέοι φόροι και τέλη όπου αποδεκάτισαν το λαό. Όμως σε αυτό συντέλεσε και η πτώση της διεθνούς τιμής της σταφίδας. Όπου το 1893 οι εισαγωγές ανέρχονταν στο ποσό των 120.000.000 φράγκων, ενώ οι εξαγωγές στο ποσό των 82.000.000 φράγκων. Έχοντας ωστόσο να αντιμετωπίσουν και μια μεγάλη ανθελληνική εκστρατεία. (Sariannidis, N., Galyfianakis, G., Drimpetas, E. 2015)

Όλα αυτά δημιούργησαν μεγάλο χάσμα ανάμεσα στις κυβερνήσεις. Ενώ ο ήδη ταλαιπωρημένος λαός είχε πια απαυδήσει λόγω των μεγάλων φόρων που ήταν υποχρεωμένος να πληρώσει.

Και σε αυτό το σημείο φτάνουμε στις 10 Δεκεμβρίου του 1893, όπου ο Τρικούπης με την ιστορική φράση « Κύριοι, δυστυχώς, επτωχεύσαμεν»! οδηγηθήκαμε τελικά σε πτώχευση.

Αυτή η πτώχευση είχε ως συνέπεια την αποδοχή τελικά της Ελλάδας το 1898 σε Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο (ΔΟΕ), όπου υποχρέωσε την χώρα σε πολιτική αυστηρότατης λιτότητας ως το 1910 τουλάχιστον. Στην συνέχεια καταργήθηκε με το β' παγκόσμιο πόλεμο.

Όμως για να μπορέσουν όλα αυτά να επιτευχθούν και να γίνουν πραγματικότητα ο τότε πρωθυπουργός Τρικούπης έπρεπε να προχωρήσει στη λήψη και στην έκδοση μεγάλων δανείων. Τα οποία απαιτούσαν κόπους και ασυνήθιστες θυσίες για τον Ελληνικό λαό. Για το λόγο αυτό, ο λαός άρχισε να αμφισβητεί την κυβέρνηση και να εκφράζει τις αμφιβολίες του καθώς και να είναι πιο επιφυλακτικός. Ήδη είχε υποστεί πολλά και τα ποσά τα οποία είχε πάρει ο Τρικούπης αποτελούσαν υπέρογκα ποσά για εκείνα τα δεδομένα. Ο Τρικούπης εν τω μεταξύ όλο αυτό το χρόνο όπως αναφερθήκαμε και παραπάνω είχε προχωρήσει στη δημιουργία εκσυγχρονιστικών έργων και σε έργα υποδομής. Μερικά από αυτά ήταν (1446 χιλιόμετρα αμαξιτών δρόμων. Το εκτόπισμα των πλοίων υπό την ελληνική σημαία ανέβηκε από 8.241 τόνους σε 144.975 τόνους. Αποπερατώθηκε η διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου. Αποξηράθηκε η λίμνη Κωπαΐδα προσφέροντας 130 στρέμματα καλλιεργήσιμης γης, 900 χιλιόμετρα σιδηροδρομικών γραμμών και άλλα.) (Sariannidis, N., Galyfianakis, G., Drimpetas, E. 2015)

Όλα αυτά είχαν ως συνέπεια την αποφόρτιση και το ξέσπασμα του λαού όπου οδήγησε στις πρώτες λαϊκές και εργατικές κινητοποιήσεις. Καθώς και σε απεργίες όπου η πιο σημαντική από αυτές ήταν εκείνη των μεταλλωρύχων του Λαυρίου το 1896.

Αυτό όμως δεν στάθηκε εμπόδιο ώστε να διοργανωθούν οι Ολυμπιακοί αγώνες το 1896. Αφού άλλωστε επρόκειτο για μηδαμινά έξοδα και αφορούσε το εσωτερικό χρέος και όχι το εξωτερικό που έχει να κάνει με την πτώχευση.

Μετά την πτώχευση και την ήττα του Βενιζέλου από το Δηλιγιάννη το 1895 η Ελλάδα οδηγήθηκε στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Τότε υπέστη πολλές κακουχίες και στρατιωτική πανωλεθρία. Όπου με την επικείμενη ήττα οδηγήθηκε για ακόμη μια φορά σε οικονομικό έλεγχο, όπου εκτός από την διαχείριση των οικονομικών πόρων του κράτους ανέλαβε να καθορίζει και την νομισματική πολιτική.

Η περίοδος κατά την οποία διακυβέρνησε την χώρα ο Χαρίλαος Τρικούπης χαρακτηρίζεται από ένα πνεύμα δημιουργίας και ανακαίνισης της χώρας. Γιατί πράγματι υπήρξε μια μεταβατική περίοδο για την ιστορία της Ελλάδας και της μετέπειτα πορείας της όπως θα δούμε. Δηλαδή ουσιαστικά προχώρησε στην ανάπτυξη των φυσικών πόρων. Με

την δημιουργία σιδηρόδρομων και την κατασκευή οδών. Υπήρξε σημαντική αύξηση των δημοσίων εσόδων. Αναδιοργάνωση και ενίσχυση του στρατού και του στόλου, όπου αποτέλεσαν κύρια αφορμή για την έλλειψη δύναμης διεκδίκησης των εθνικών αξιώσεων. (Sariannidis, N., Galyfianakis, G., Drimpetas, E. 2015)

Η Ελληνική βουλή στα τέλη του 19ου αιώνα

Επίσης μία από τις πιο σημαντικές αποφάσεις που είχε πάρει ο Χαρίλαος Τρικούπης αποτέλεσε η παραχώρηση της διάνοιξης της διώρυγας του Ισθμού στο γαλλικό συνδικάτο Τυρ.

Κατά την διάρκεια όμως των εκλογών που πραγματοποιήθηκαν στις 7 Απριλίου 1885, έχασε στις εκλογές ο Τρικούπης και στη νέα βουλή διέθετε μόνο 60 βουλευτές.

Μετά από τα συμβάντα της συμμετοχής της Ελλάδας στο ρωσοτουρκικό πόλεμο που εξάντλησαν την Ελλάδα οικονομικά, ο Δηλιγιάννης ο οποίος ήταν ο επιφανής αντίπαλος του Τρικούπη καταψηφίστηκε στη Βουλή και ζητήθηκε από τον Τρικούπη να σχηματίσει Νέα Κυβέρνηση.

Μετά τις εκλογές του 1886 όπου το κόμμα του Τρικούπη θριάμβευσε, προχώρησε στην εσωτερική και οικονομική αναδιοργάνωση της χώρας, όπου έθεσε και τα θεμέλια

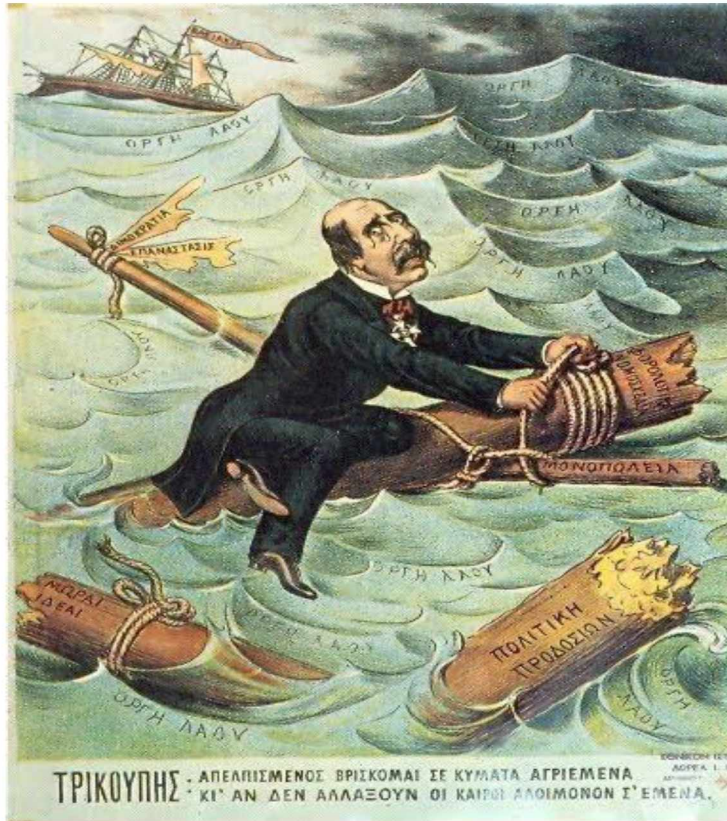
της οικονομικής νομοθεσίας του κράτους. (Sariannidis, N., Galyfianakis, G., Drimpetas, E. 2015)

Χαρίλαος Τρικούπης Πρωθυπουργός της Ελλάδας 1893

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4.1 Η οικονομική πτώχευση του 1929

Ήδη από τους βαλκανικούς πολέμους (1912-13) και πιο συγκεκριμένα μετά τον Α παγκόσμιο πόλεμο (1914-18) έχουμε ως συνέπεια την διάλυση του διεθνούς εμπορίου, με αποτέλεσμα τον ναυτικό εξοπλισμό της Ελλάδας από τις δυνάμεις της Ανταντ. Με κύριο σκοπό και στόχο την αυτάρκεια της χώρας με υλικά αγαθά και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Για να επιτευχθεί η αυτάρκεια της χώρας έπρεπε να γίνει εκβιομηχάνιση των ντόπιων προϊόντων επειδή αδυνατούσαν να κάνουν εξαγωγή αυτών στο εξωτερικό λόγω του πολέμου. Έτσι έγινε εκμετάλλευση του εσωτερικού πλούτου της χώρας καθώς και αξιοποίηση των ντόπιων πηγών ενέργειας. Επίσης αναπτύχτηκε πολύ έντονα το φαινόμενο της δημιουργίας νέων βιομηχανικών και βιοτεχνικών μονάδων έτσι ώστε να εξυπηρετούν τις βιοτικές ανάγκες όχι μόνο των ντόπιων κατοίκων αλλά και του μεγάλου κύματος μεταναστών. Με αυτό τον τρόπο η Ελληνική διοίκηση προχώρησε σε γρήγορες και αναγκαστικές μεταρρυθμίσεις για να καλύψει το μεγάλο αριθμό των μεταναστών που με

τις συνεχόμενες αφίξεις ολοένα και μεγάλωνε και έπρεπε να απορροφήσει στη χώρα. Έτσι υπήρξε μια διαρθρωτική ανάπτυξη για τη χώρα. Επίσης με την ολοκλήρωση της αγροτικής μεταρρύθμισης έγινε ανακατανομή των τσιφλικιών σε καλλιεργητές ώστε να υπάρξει αύξηση της παραγωγής με σκοπό να μεγαλώσει την ζήτηση των προϊόντων που η ελληνική βιομηχανία μπορούσε να παράγει. (Fidrmuc, J. & Korhonen, L. 2010)

Επίσης είχαμε μεγάλη εισροή ξένων κεφαλαίων και πιο συγκεκριμένα αμερικανικών και αγγλικών κεφαλαίων στην Ελληνική βιομηχανία. Η ανάπτυξη του κρατικού παρεμβατισμού στηρίζονταν στον εξωτερικό δανεισμό. Ο εξωτερικός δανεισμός όμως είχε ως αποτέλεσμα την διόγκωση του δημόσιου χρέους.

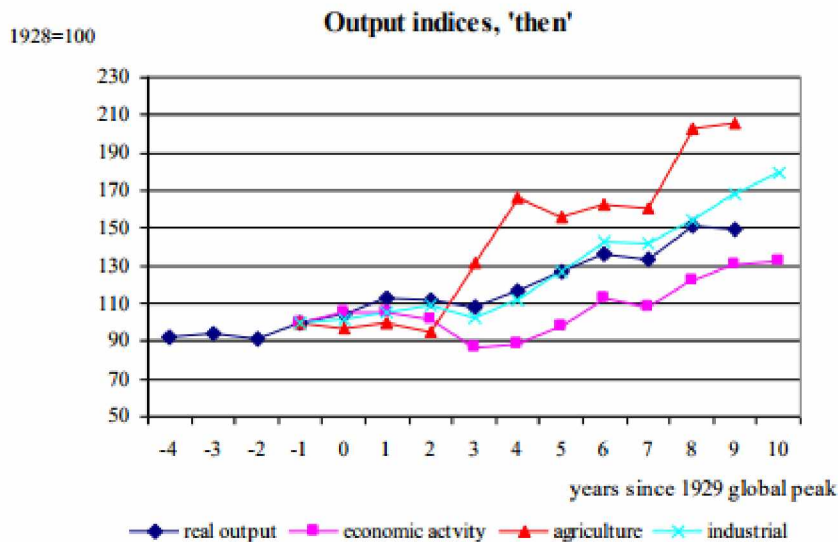
Η οικονομική κρίση είχε καλά ριζώσει ήδη από την Παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929 όπου ξεκίνησε από τις ΗΠΑ και επεκτάθηκε και στις υπόλοιπες χώρες, με αποτέλεσμα να έχει οδυνηρές συνέπειες για την οικονομία των χωρών. Η οικονομική κρίση του 1929 ξεκίνησε στις 24 Οκτωβρίου του 1929.

Η οικονομική κρίση επηρέασε τόσο τα ανεπτυγμένα όσο και τα αναπτυσσόμενα κράτη. Συγκεκριμένα είχε οδυνηρές συνέπειες για το διεθνές εμπόριο διότι επιβράδυνε τόσο τις εσωτερικές όσο και τις εξωτερικές συναλλαγές των χωρών μεταξύ τους. Λόγω της οικονομικής αδυναμίας οι πολίτες αδυνατούσαν να καλύψουν τις βασικές πρώτες ανάγκες, δηλαδή τις βιοποριστικές τους ανάγκες όπως η τροφή, η ένδυση, η στέγη και αλλά. Υπήρξε πτώση της παραγωγής σε περιοχές που εξαρτιόνταν κυρίως από την εκμετάλλευση της γης, ορυχείων και ξύλου καθώς και με αγροτικές και κτηνοτροφικές εργασίες.

Ήδη η Παγκόσμια Οικονομική κρίση του 1929 είχε πάρει μεγάλες διαστάσεις. Η κρίση αυτή ξεκίνησε με την κατάρρευση του Αμερικανικού χρηματιστηρίου στην Νέα Υόρκη το 1929. Με συνέπεια να εξαπλωθεί και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης.

Στην Ελλάδα έφτασε σε μια περίοδο οικονομικής ευημερίας. Περίπου στις αρχές του 1930, όπου ο τότε πρωθυπουργός της Ελλάδας Ελευθέριος Βενιζέλος είχε προωθήσει ένα οικονομικό πρόγραμμα με αναπτυξιακά έργα. Με στόχο την οικονομική άνθηση και ανασυγκρότηση της Ελλάδας, αλλά δυστυχώς λόγω των οικονομικών συγκυριών δεν μπόρεσαν να επιτευχθούν αυτά τα έργα άμεσα και έγκαιρα. Διότι πλέον δεν έπαιρναν χρηματοδοτήσεις από το εξωτερικό για την ανάπτυξη των δημοσίων έργων. (Fidrmuc, J. & Korhonen, L. 2010)

Εικόνα: Διάγραμμα – Δείκτες εξόδου σε διάφορους τομείς (1925-1935)

Πηγή: Kostelenos et al. (2007), Bank of Greece Monthly Statistical Bulletin and AOS, The Greek Economy, various issues.

4.2 Αιτίες της πτώχευσης

Ένα από τα κύρια αίτια της οικονομικής κρίσης ήταν ο υπερβολικός δανεισμός των πολιτών από τις τράπεζες. Λόγω του χαμηλού επιτοκίου που τους εξασφάλιζε η τράπεζα οι πολίτες οδηγούνταν όλο και περισσότερο στο να δανείζονται. Με την οικονομική κρίση αδυνατούσαν οι πολίτες να αποπληρώσουν τα χρέη τους στην τράπεζα. Οι τράπεζες άρχισαν να καταρρέουν λόγω έλλειψης ρευστού στην αγορά. Επίσης οι καταθέτες λόγω του συμβάντος έκαναν ανάληψη των χρημάτων τους με αποτέλεσμα οι τράπεζες να έχουν πολύ σημαντικές επιπτώσεις στα χρηματικά διαθέσιμα αποθέματά τους. (Fidrmuc, J. & Korhonen, L. 2010)

Οι τράπεζες χρηματοδοτούσαν τους δανειολήπτες τους όμως στην συνέχεια η αδυναμία των δανειοληπτών τους να αποπληρώσουν τα χρέη τους, είχε σαν αποτέλεσμα η πιστοληπτική ικανότητα καθώς και η αφερεγγυότητα των τραπεζών να μειωθεί.

Παρά την προσπάθεια των τραπεζών μέσα από κυβερνητικές πολιτικές καθώς και εγγυήσεις να αποτρέψουν τις δυσάρεστες επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης αποδείχτηκαν αναποτελεσματικές.

Η οικονομική κρίση του 1929 δεν επηρέασε άμεσα την οικονομία της Ελλάδας, διότι ένα χρόνο πριν από το κραχ της οικονομικής κρίσης ήδη η Ελλάδα βρισκονταν σε μια περίοδο ευημερίας και σταθεροποίησης του νομίσματος.

Η πολιτική του Ελευθέριου Βενιζέλου για την εμμονή του στην παραμονή για την δραχμή έδρασε καταλυτικά για την οικονομία της χώρας. Με την επέκταση της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα λόγω της άμεσης σύνδεσης της με τη λύρα Αγγλίας την οδήγησε στην λήψη άμεσων μέτρων. Με την υποχώρηση του Χρηματιστηρίου Αθηνών, τα αποθέματα της σε συνάλλαγμα και σε χρυσό εξανεμίστηκαν. Οι εισαγωγές και οι εξαγωγές μειώθηκαν και ακολούθησαν μια σειρά από πολιτικές που χαρακτηρίζονταν από τον προστατευτισμό. Με έντονα τα στοιχεία της κρατικής παρέμβασης. Επίσης υπήρξε αναστολή και αδυναμία των πληρωμών καθώς και των δανείων με αποτέλεσμα την υποτίμηση του εθνικού νομίσματος και την επιβολή καθεστώτος αναγκαστικής κυκλοφορίας της δραχμής. (Νταλούκα Μ, 2011)

4.3 Συνέπειες της πτώχευσης

Κύριοι υπαίτιοι της μακροχρόνιας οικονομικής κρίσης αποτέλεσαν σύμφωνα με την ιστορία στην Ελλάδα ο Κωνσταντής και ο Γεώργιος Μαυρομιχάλης. Αυτοί ήταν υπεύθυνοι για την αναταραχή και το χάος που προκλήθηκε στην Ελληνική κοινωνία.

Με την δολοφονία που πραγματοποίησαν με θύμα τον πρώτο κυβερνήτη της Ελλάδος το 1827 Ιωάννη Καποδίστρια, ο οποίος ακολούθησε μια αποτελεσματική πολιτική. Όπου έδρασε καταλυτικά για την οικονομία και τα δεδομένα που επικρατούσαν εκείνη την εποχή στην χώρα με την Μικρασιατική καταστροφή καθώς και με την άφιξη των προσφύγων από τις πληγείσες περιοχές. (Νταλούκα Μ, 2011)

Με την συνεχόμενη αλόγιστη σπατάλη και κατάχρηση του δημόσιου χρήματος που προέκυψε. Με την διαρκή λήψη δανείων από το εξωτερικό υποτίθεται πάντα για την κάλυψη βασικών αναγκών για τους πολίτες όμως με την κακοδιαχείριση τους από την Ελλάδα είχε άλλα αποτελέσματα από αυτά που ανέμεναν οι πολίτες και το κράτος. Έτσι το κράτος οδηγήθηκε σε πτώχευση όπου οι πολίτες λόγω της δεινής κατάστασης στην οποία βρίσκονταν αδυνατούσαν να ανταποκριθούν στις οικονομικές τους υποχρεώσεις.

Κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης του 1929 υπήρξε και το φαινόμενο της χιονοστιβάδας, όπου υπήρξε μια σταδιακή πτώση της οικονομίας όσο αναφορά στο βιομηχανικό τομέα. Υπήρξε επίσης μείωση της αγοραστικής δύναμης λόγω έλλειψης ρευστού στην αγορά. Υπήρξε πτώση της παραγωγής στις αγροτικές παροχές με συνέπεια οι τιμές των εμπορευμάτων να πέφτουν καθώς στα ορυχεία και στα δάση. Με αποτέλεσμα να υπάρχει αύξηση της ανεργίας επειδή πλέον δεν υπήρχαν σε αυτόν τον τομέα.

Κύριος παράγοντας της οικονομικής κρίσης του 1929 ήταν η υποχώρηση της Αμερικάνικης κρίσης. Η κρίση αυτή είχε σαν αποτέλεσμα να συμπαρασύρει και τις υπόλοιπες χώρες στο διάβα της.

Για την αντιμετώπιση της χρειάστηκαν τα κράτη τα οποία έπληξε να ακολουθήσουν μια προστατευτική πολιτική που θα τα βοηθήσει να βγουν από την οικονομική κρίση. (Νταλούκα Μ, 2011)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

5.1 Η ελληνική κρίση από το 2007 έως σήμερα

Η παγκόσμια οικονομική κρίση η οποία προκλήθηκε και ξεκίνησε στις ΗΠΑ (Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής), πολύ γρήγορα επεκτάθηκε και στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη καθώς και στην Ελλάδα. (Βαγιάνος, Δ., Βέττας, Ν. & Μεγήρ, Κ. 2010)

Βλέπουμε επίσης ότι η κρίση του 2007 όσον αφορά την Ελληνική οικονομία έχει τέσσερα χαρακτηριστικά που είναι:

- Εμφανίστηκε σε μια ήδη «εξασθενημένη» οικονομία με την έννοια ότι η Ελληνική ήδη είχε σε σημαντικό βαθμό εξαντλήσει το παραδοσιακό μέσο για την αντιμετώπιση μιας κλασικής ύφεσης, το δημοσιονομικό έλλειμμα, αφού εδώ και χρόνια εφαρμόζεται μια επεκτατική δημοσιονομική πολιτική.
- Εμφανίστηκε σε μια οικονομία κυρίως μέσω της μείωσης της ζήτησης,
- Απειλήσε τον τραπεζικό τομέα.
- Επιδείνωσε τα δημόσια οικονομικά.

Ακόμα στην εξασθένηση της ελληνικής οικονομίας συνέβαλλαν και οι εξής παράγοντες:

Η μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων, που είχε ως αποτέλεσμα την υπερδιόγκωση των ιδιωτικών επενδύσεων σε σχέση με τις Δημόσιες, Στην υπερδιόγκωση αυτή συνέβαλε επίσης η διατήρηση χαμηλών τραπεζικών επιτοκίων μέχρι το 2007. (για παράδειγμα το 2007 παρουσιάζονται στην Ελληνική οικονομία 250.000 διαμερίσματα προς διάθεση. Το 2009 όμως υπήρχε πτώση 15,6%, το α' εξάμηνο του 2009 κάτι το οποίο όπου ήταν αναμενόμενο από τους αναλυτές. (Lorette, K. 2015)

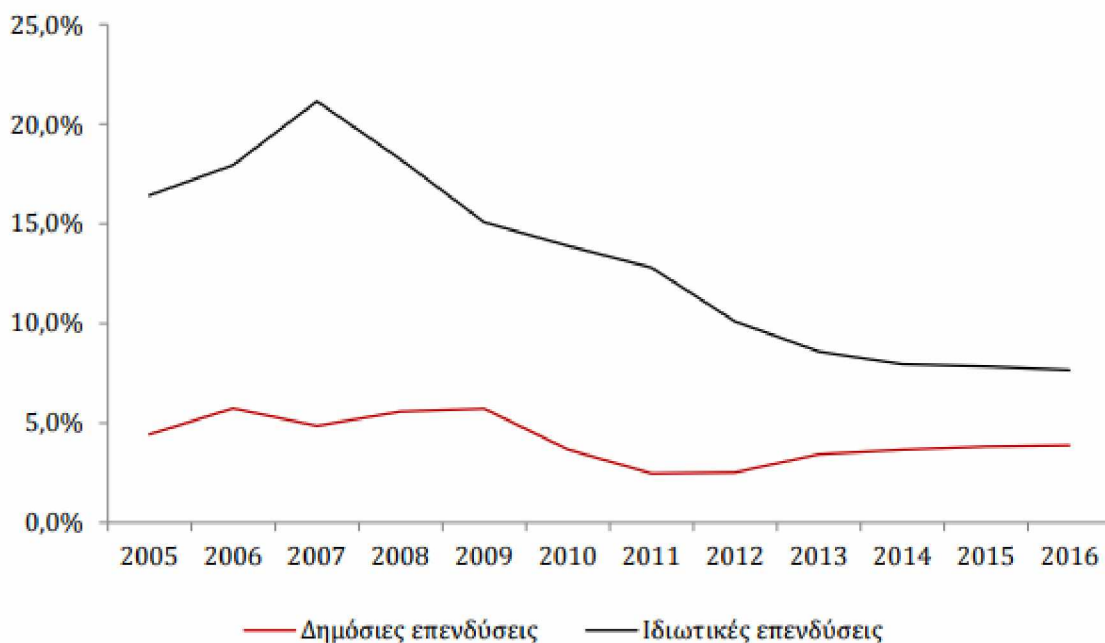
Επίσης το 2009 το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έκλεισε σε επίπεδα πολύ μεγαλύτερα από αυτά που θα μπορούσε το δημόσιο χρέος να είναι βιώσιμο με αποτέλεσμα να μην μπορεί να γίνει χρηματοδότηση για το τρέχον δημοσιονομικό έλλειμμα με δανειοδότηση από την αγορά και αυτό θα οδηγούσε την Ελλάδα σε χρεοκοπία και κατ' επέκταση σε στάση πληρωμών. (Βαγιάνος, Δ., Βέττας, Ν. & Μεγήρ, Κ. 2010)

Παρόλα αυτά η Ελλάδα προσπάθησε να ανακτήσει την αξιοπιστία της στις διεθνείς οικονομικές αγορές. Προχώρησε στη λήψη μέτρων μείωσης των δαπανών της. Τελικά

όμως κατέφυγε στη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, όπου αποτέλεσαν ένα βοηθητικό μοχλό για την χρηματοδότηση της Ελλάδος. Αυτό συνέβη στις 23 Απριλίου 2010 από τον τότε πρωθυπουργό με κύριους και βασικούς όρους ότι η Ελλάδα θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής και εξυγίανσης. (Lorette, K. 2015).

Ενδεικτικά είναι τα όσα αναφέρονται στο παρακάτω σχεδιάγραμμα σε όσον αφορά τις ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, καθώς και όσον αφορά τα δημόσια έσοδα και το έλλειμμα στους παρακάτω πίνακες.

Εικόνα: Διάγραμμα - Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ
(Ελλάδα, 2005-2016)

Πηγή: AMECO

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Δημόσια έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ, στην Ελλάδα και στην Ε.Ε. 15 (1995-2009)

Έτος	Ε.Ε. 15	Ελλάδα			
1995	45,60	36,70			
1996	46,40	37,40			
1997	46,60	39,00			
1998	46,20	40,50			
1999	46,70	41,30			
2000	46,20	43,00			
2001	45,40	40,90			
2002	45,00	40,30			
2003	45,00	39,00			
2004	44,60	38,00			
2005	44,90	38,50			
2006	45,40	39,30			
2007	45,50	39,70			
2008	45,00	39,10			
2009	44,50	36,90			
Μέσος όρος	45,50	39,30			

Πηγή: Eurostat, Government finance statistics.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Δημόσιο έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ, στην Ελλάδα και στην Ε.Ε. 15

Έτος	Ε.Ε. 15	Ελλάδα			
1995	-7,5	-9,1			
1996	-4,2	-6,6			
1997	-2,7	-5,9			
1998	-2,3	-3,8			
1999	-1,4	-3,1			
2000	0,0	-3,7			
2001	-1,9	-4,4			
2002	-2,6	-4,8			
2003	-3,1	-5,7			
2004	-3,0	-7,4			
2005	-2,6	-5,3			
2006	-1,3	-3,8			
2007	-0,6	-5,4			
2008	-2,0	-7,7			
2009	-6,3	-13,5			
Μέσος όρος	-2,8	-6,0			

Πηγή: Eurostat, Government finance statistics.

5.2 Αιτίες της οικονομικής κρίσης

Η κάθε μορφή της οικονομικής κρίσης άφησε βαριά σημάδια καθώς και συνέπειες στην Ελλάδα. Οι αιτίες καθώς και οι συνέπειες που άφησε η οικονομική κρίση στην χώρα μας οφείλονται στα χρόνια διαρθρωτικά οικονομικά και πολιτικά προβλήματα στο εσωτερικό της χώρας. Τα ελλείματα διογκώνονται καθώς και οι πολιτικές που εφαρμόζουν η εκάστοτε κυβερνήσεις που εκλέγονται δεν επιλύουν τα προβλήματα, αντιθέτως δημιουργούνται σοβαρές κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες.

Επίσης η οικονομική κρίση είχε επιπτώσεις τόσο στην οικονομική όσο και στην κοινωνική ζωή της χώρας. Ο μεγάλος αριθμός ανεργίας που είχε πάρει μεγάλες διαστάσεις, έγινε αιτία να πυροδοτεί και να ωθεί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στην φτώχεια. Επίσης οι χώρες χαμηλής και μέσης ανάπτυξης πλήττονται περισσότερο από ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτό συμβαίνει διότι συνήθως στις αναπτυσσόμενες χώρες το βιοτικό καθώς και το επίπεδο εκπαίδευσης είναι σαφώς καλύτερο. Σε αυτή την κατάσταση συντέλεσε δραματικά η παγκοσμιοποίηση.

Το Έλλειμα και το δημόσιο χρέος ως προς το ΑΕΠ στο Ελληνικό αλλά και παγκόσμιο πεδίο το έτος που ξεκίνησε η κρίση καθώς και τα αμέσως επόμενα είχε ως εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 ΚΑΙ 4

	Έλλειμμα ως % του ΑΕΠ				
	2007	2008	2009	2010	2014
ΗΠΑ	-2,80%	-5,90%	-12,50%	-10,00%	-6,70%
Ευρωζώνη	-0,60%	-1,80%	-6,20%	-6,60%	-3,50%
ΕΕ	-0,90%	-2,30%	-6,90%	-7,50%	n.a
Ιαπωνία	-2,50%	-5,80%	-10,50%	-10,20%	-8,00%
Ελλάδα	-3,70%	-7,70%	-12,70%	-12,20%	n.a

Πηγές: ΔΝΤ, World Economic Outlook, Regional Outlooks, Οκτ. 09.
Στοιχεία για την ΕΕ και την Ελλάδα: European Commission: European Economic Forecast, Νοέμ.09

	Δημόσιο Χρέος ως % του ΑΕΠ				
	2007	2008	2009	2010	2014
ΗΠΑ	61,90%	70,40%	84,80%	93,60%	108,20%
Ευρωζώνη	65,70%	69,20%	80,00%	86,30%	95,60%
ΕΕ	66,00%	69,30%	78,20%	84,00%	n.a
Ιαπωνία	187,70%	196,60%	218,60%	227,00%	245,60%
Ελλάδα	95,60%	99,20%	112,60%	124,90%	n.a

Πηγές: ΔΝΤ, World Economic Outlook, Οκτ. 09. Στοιχεία για την ΕΕ και την Ελλάδα: European Commission: European Economic Forecast, Nov.09

Ενδεικτικός για την εξέλιξη του δημοσίου χρέους της Ελλάδας είναι ο παρακάτω πίνακας:

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

ΑΕΠ σε εκατ. Ευρώ και δημόσιο χρέος σε εκατ. Ευρώ και ως % του ΑΕΠ σε έτη 1995-2009 και ποσοστιαίες μεταβολές τους

Έτη	Σε εκατ. Ευρώ		Δημόσιο χρέος ως % ΑΕΠ	Ποσοστιαίες μεταβολές		
	ΑΕΠ	Δημόσιο χρέος		ΑΕΠ σε ευρώ	Δημοσίου Χρέους	
					Σε ευρώ	ως % ΑΕΠ
1995	100.717	95.013	97,0			
1996	109.734	107.666	99,4	9,0	13,3	2,5
1997	119.937	114.864	96,6	9,3	6,7	-2,8
1998	121.985	115.679	94,5	1,7	0,7	-2,2
1999	131.936	122.335	94,0	8,2	5,8	-0,5
2000	137.930	140.971	103,4	4,5	15,2	10,0
2001	146.428	151.869	103,7	6,2	7,7	0,3
2002	156.615	159.214	101,7	7,0	4,8	-1,9
2003	172.431	168.025	97,4	10,1	5,5	-4,2
2004	185.266	183.157	98,6	7,4	9,0	1,2
2005	194.819	195.421	100,0	5,2	6,7	1,4
2006	209.920	224.204	106,1	7,8	14,7	6,1
2007	225.540	238.581	105,0	7,4	6,4	-1,0
2008	235.679	261.936	110,3	4,5	9,8	5,0
2009	233.046	298.032	126,8	-1,1	13,8	15,0
	Μέσες ετήσιες αυξήσεις			Μέσες ετήσιες % αυξήσεις		
1996-2004	9.394	9.794	0,2	7,0	7,6	0,3
2005-2009	9.556	22.975	5,6	4,7	10,3	5,3

Με βάση στοιχεία από την βάση δεδομένων της Eurostat

Τα κύρια αίτια της οικονομικής κρίσης διεθνώς τα οποία μας οδήγησαν σε αυτή την κατάσταση κατά την πρόσφατη οικονομική κρίση είναι κατά κύριο λόγο τα εξής: (Σιάχος, Δ. 2010)

- Η παραπλάνηση στις τιμές των ακινήτων. Σε πολλές περιοχές των ΗΠΑ η παραπλάνηση αυτή διευκόλυνε την υπέρ-κατανάλωση με αποτέλεσμα την υπερ-θέρμανση της οικονομίας και την αύξηση του ελλειμματικού τρέχοντος συναλλαγών, όπως πολλές φορές συμβαίνει σε παρόμοιες κρίσεις.
- Η ραγδαία εξάπλωση στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου. Από 9% των συνολικών στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου το 2003 σε 24% το 2007. Δηλαδή μια αχαλίνωτη πιστωτική επέκταση σε κατηγορίες νοικοκυριών που υπό κανονικές συνθήκες δεν θα έπρεπε να έχουν δανειοδοτηθεί. Οι τράπεζες παρείχαν δάνεια με μόνη εγγύηση την αναμενόμενη αύξηση στην τιμή της κατοικίας, ενώ διευκόλυναν τα νοικοκυριά με ελκυστικά χαμηλά επιτόκια στα πρώτα χρόνια, τα οποία όμως θα αναπροσαρμόζονταν στην συνέχεια. Πολλές φορές οι τράπεζες αναλάμβαναν να πληρώσουν το δάνειο του νοικοκυριού από άλλη τράπεζα, επειδή το νοικοκυριό είχε πρόβλημα αποπληρωμής.
- Η μεταφορά του ρίσκου από τους ισολογισμούς των τραπεζών στο κοινό και τους επενδυτές μέσω ταυτοποιήσεων, πολλοί από τους οποίους αγνοούσαν το ύψος του κινδύνου κι υπήρξαν επιρρεπείς στις τότε υψηλές αποδόσεις. Η μεταφορά αυτή του ρίσκου επέτρεπε στις τράπεζες να δανείζουν άφοβα σε μη φερέγγυους δανειολήπτες και στην συνέχεια να αποκτούν ρευστότητα για επιπλέον δανειοδοτήσεις, χωρίς να χρειάζεται να βρουν νέους καταθέτες.

Επίσης, καταλυτικό ρόλο έπαιξαν οι παρακάτω αιτίες αυτής της δημοσιονομικής οικονομικής κρίσης: (Σιάχος, Δ. 2010)

- Οι πολιτικές μείωσης των φορολογικών εσόδων που ακολούθησαν οι Ελληνικές κυβερνήσεις για πάνω από μια δεκαετία πριν την κρίση.
- Η νεοφιλελεύθερη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που απέκλειε τη στήριξη των δημόσιων οικονομικών της Ευρωζώνης με απευθείας δανεισμό από την

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Οι κυβερνήσεις έπρεπε να αντλούν δάνεια μόνο από τις εμπορικές τράπεζες και γενικότερα τις χρηματοπιστωτικές αγορές. Με αποτέλεσμα την εκτίναξη των επιτοκίων δανεισμού στην συγκυρία της κρίσης. Όταν οι χρηματαγορές απέσυραν την εμπιστοσύνη τους προς την ελληνική οικονομία, τα επιτόκια δανεισμού του δημοσίου εκτινάχτηκαν σε δυσβάστακτα ύψη. Τον Φεβρουάριο 2010 αποφασίστηκε από την Ευρωπαϊκή επιτροπή η διαμόρφωση ενός πακέτου δανειακής στήριξης του Ελληνικού δημοσίου με την εμπλοκή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ). Υπό τον όρο ότι η χώρα θα ακολουθούσε ένα αυστηρό πρόγραμμα περιστολής των δημόσιων δαπανών. Η κυβέρνηση προσανατολίστηκε στον περιορισμό των δαπανών που αφορούσαν τους μισθούς του δημοσίου, και προσανατολίστηκε στην περιστολή κυρίως του κοινωνικού κράτους, δηλαδή επεδίωξε παράλληλη αύξηση των εσόδων κυρίως από έμμεσους φόρους (αύξηση ΦΠΑ). Άφησε αμετάβλητες τις συνθήκες, αναφορικά με άλλες πηγές εσόδων ή δαπανών. Στις 23 Απριλίου 2010 η ελληνική κυβέρνηση ζήτησε την ενεργοποίηση του μηχανισμού δανειακής στήριξης εκ μέρους της ΕΕ και του ΔΝΤ.

- Στην ίδια την ύπαρξη του ευρώ που, πριν την κρίση, διευκόλυνε τη μεταφορά πόρων προς τις χώρες που αναπτύσσονταν ταχύτερα. Οι κεφαλαιακές αυτές εισροές ισοσκέλιζαν το ισοζύγιο πληρωμών της χώρας. Δηλαδή επέτρεπαν πριν την κρίση στην Ελλάδα και άλλες χώρες της λεγόμενης «ευρωπαϊκής περιφέρειας» να διατηρούν ένα σημαντικό έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Με το ξέσπασμα της κρίσης η δυνατότητα αυτή ξανεμίσθηκε, καθώς συρρικνώθηκαν οι κεφαλαιακές εισροές.

Εξίσου σημαντικές υπήρξαν και οι εξής αίτιες: (Σιάχος, Δ. 2010)

- Ο ανεξέλεγκτος δανεισμός και το τεράστιο εξωτερικό χρέος.
- Η διάλυση της παραγωγικής βάσης της χώρας.
- Το ξεπούλημα κερδοφόρων Επιχειρήσεων και Οργανισμών
- Το μεγάλο ύψος των αμυντικών δαπανών.
- Η φοροδιαφυγή και εισφοροδιαφυγή.
- Η αδιαφάνεια και η σπατάλη του δημόσιου χρήματος
- Η κρίση του πολιτικού συστήματος με το καθεστώς ατιμωρησίας.
- Ο μεγαλοϊδεατισμός μας με τη διοργάνωση της Ολυμπιάδας 2004.

- Η διεθνής κρίση και η κερδοσκοπική επίθεση των αγορών

5.3 Τρόποι αντιμετώπισης

Η οικονομική πτώχευση με οποιαδήποτε μορφή κι αν παρουσιάζονταν, συνεχίζει να αποτελεί ένα ευρύ και συνεχές φαινόμενο το οποίο θα συνεχίσει για αρκετό καιρό να απασχολεί το εκάστοτε κράτος που πλήττεται από αυτή.

Όλα αυτά συντέλεσαν και έκαναν επιτακτική την ανάγκη δημιουργίας και λήψης άμεσων μέτρων προκειμένου να περιοριστεί η οικονομική κρίση και πραχθούν τα ακόλουθα μέτρα: (Βασιλάκης, Ν 2013)

- Μείωση της φορολογίας προκειμένου να μπορέσουν οι πολίτες να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους. Για τα άτομα που βρίσκονται κάτω από τα όρια της φτώχειας (που δυστυχώς αυτό το ποσοστό συνεχώς αυξάνεται), να υπάρχουν φορολογικές απαλλαγές καθώς και μειώσεις διότι αυτό το ποσοστό αδυνατεί να προχωρήσει στην αποπληρωμή αυτών. Τέτοιες περιπτώσεις είναι το κοινωνικό τιμολόγιο για την μείωση του ηλεκτρικού ρεύματος.
- Η δημιουργία Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων που δεν στοχεύουν στο κέρδος αλλά στην κάλυψη βασικών αναγκών των πολιτών που βρίσκονται κάτω από τα όρια της φτώχειας, όπως για παράδειγμα το κοινωνικό παντοπωλείο, το κοινωνικό ιατρείο, τα συσσίτια και αλλά.
- Η δημιουργία προγραμμάτων τα οποία χρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και δίνουν την δυνατότητα κυρίως στους νέους (συνήθως στις ηλικίες από 18 έως και 30) όπου πλήττονται περισσότερο, να απασχοληθούν αντίστοιχα σε θέσεις εργασίας είτε αυτοί είναι απόφοιτοι Πανεπιστημίων ή ΤΕΙ ή απλά ανειδίκευτοι άνεργοι. Έτσι δίνεται η δυνατότητα να απορροφηθούν σε εργασία ή τουλάχιστον να αποκτήσουν μια εργασιακή εμπειρία.
- Να αυξηθεί η οικολογία και η ανακύκλωση για την προστασία του περιβάλλοντος.
- Να υπάρξουν καλύτερες συνθήκες κοινωνικής προστασίας και υγείας.
- Τέλος να υπάρξουν οργανώσεις και υπηρεσίες ώστε να βοηθάνε και να υποστηρίζουν τα άτομα που χρειάζονται βοήθεια, τα οποία έχουν χάσει την δουλειά τους. Έτσι ώστε να μπορέσουν ξανά να απορροφηθούν και να ενταχθούν στον εργασιακό τομέα.

Θεωρείται ωφέλιμο στην προκειμένη περίπτωση να πραγματοποιηθεί ένας επιμερισμός για την έμπρακτη αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης στα τρία διαφορετικά συμπλέγματα που συσχετίζονται με την αλληλεπίδραση του ανθρώπου καθώς και των γενικών συστημάτων σ' αυτά. Τα συμπλέγματα αυτά αποτυπώνονται τόσο στα γεωπολιτικά όσο και στα ιδεολογικά σύνορα. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά για την αντιμετώπιση της κρίσης σε: (Βασιλάκης, Ν 2013)

1. Παγκόσμιο επίπεδο
2. Ευρωπαϊκό επίπεδο
3. Εθνικό επίπεδο

➤ **Παγκόσμιο επίπεδο**

Τα μέτρα τα οποία λήφθηκαν αποσκοπούσαν στην βελτίωση της ρευστότητας, την δημιουργία επενδύσεων καθώς και τον περιορισμό της επέκτασης της ανεργίας.

1. Αναλυτικότερα, οι τράπεζες δημιούργησαν διευκολύνσεις ρευστότητας στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και στους εκδότες χρηματοπιστωτικών μέσων.
2. Επιπροσθέτως, η μείωση του βασικού επιτοκίου είχε σκοπό οι εμπορικές τράπεζες να αυξήσουν τη δυνατότητα παροχής κεφαλαίων στις επιχειρήσεις προκειμένου να υπάρξει μία ανιούσα κλιμάκωση στην αντιμετώπιση της κρίσης και να επέλθει ύφεση με την κινητικότητα που προσδοκούσαν να επέλθει στην αγορά.
3. Μία σημαντική αιτία ανάκαμψης της οικονομικής κρίσης επήλθε από την πρόοδο στις αγορές του χρηματιστηρίου.
4. Επιπλέον, ένας τρόπος που φάνηκε ελπιδοφόρος ήταν οι ελαστικότερες συνθήκες δανεισμού που εφαρμόστηκαν στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Επήρεια των παραπάνω ήταν η αύξηση της παγκόσμιας παραγωγής κατά 7% μέχρι τα τέλη του 2012 στις προηγμένες οικονομίες και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες παρατηρείται σταθερά ανάπτυξη στο 6,5%.

➤ **Ευρωπαϊκό επίπεδο**

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ε.Κ.Τ καθώς και τα κράτη μέλη προσπάθησαν να εκπονήσουν μία σειρά διαδικασιών όπου ευελπιστούσαν για την αποπεράτωση των προβλημάτων που επέφερε η οικονομική κρίση. Παρακάτω παρουσιάζονται επιγραμματικά τα κυριότερα βήματα:

1. Η διάσωση των τραπεζών με το δανεισμό πακέτων πολλών δισεκατομμυρίων ευρώ.
2. Η μετατροπή των απωλειών και ο χαρακτηρισμός τους ως δημόσιο χρέος ήταν μία ενέργεια στην οποία προέβησαν η Ε.Κ.Τ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.
3. Η επένδυση του δημοσίου χρήματος από τις διοικήσεις των τραπεζών όπου είχε αποδοθεί από την Ε.Κ.Τ για την αποφυγή μιας πιθανής χρεοκοπίας ενός ή περισσότερων κρατών μελών της ευρωζώνης με τα βλέμματα να εστιάζονται στην Ελλάδα.
4. Η Ευρώπη προσπάθησε να ανακαλέσει ένα μηχανισμό που διαθέτει για την αντιμετώπιση της κρίσης κι αυτό ονομάζεται Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθεροποίησης (ESM). Η κύρια ενέργεια του μηχανισμού αυτού είναι η εξασφάλιση των πιστώσεων και των εγγυήσεων για πιστώσεις που θα παραχωρούνται στα υπερχρεωμένα κράτη μέλη, με επιδοτούμενο επιτόκιο από τα υγιέστερα οικονομικά κράτη μέλη.
5. Ένας άλλος μηχανισμός που διαθέτει η ευρωζώνη είναι ο Οργανισμός Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας (EFSF). Σκοπός της ειδικής αυτής εταιρείας είναι η διατήρηση της χρηματοοικονομικής σταθερότητας της ευρωζώνης, μέσω της παροχής προσωρινής οικονομικής βοήθειας σε ένα εύρος δοκιμασμένων μελών. Για την επιτέλεση της παραπάνω διεργασίας θεωρείται επιτακτική η ανάγκη για την απόδοση της κατάλληλης ελαστικότητας και ευελιξίας για την έκδοση ομολόγων κι άλλων παρεμφερών συναφών τίτλων με την προτροπή της οικονομικής εγγύησης που θα παρέχεται από τις χώρες – μέλη της ευρωζώνης. Για την επίτευξη όλων των προαναφερθεισών ενεργειών που επιτυγχάνει ο συγκεκριμένος μηχανισμός συμβάλει η δυνατότητα του να δανείζεται με φθηνό επιτόκιο.
6. Η ενοποίηση του τραπεζικού συστήματος συνοδευόμενη από τη ευρωπαϊκή επιτήρηση θα συμβάλει αισθητά στην παροχή οικονομικής βοήθειας από την Ε.Κ.Τ προς τις υπόλοιπες τράπεζες με την αποδοχή των κεφαλαίων από τον EFSF με βασικό αντάλλαγμα τις μετοχές τους.
7. Η ισορρόπηση του χρέους που υφίσταται στα υπερχρεωμένα μέλη της ευρωζώνης αποτελεί μονόδρομο και μπορεί να διεκπεραιωθεί από την δυνατότητα που παρέχει η

Ε.Κ.Τ να μειώσει το δημόσιο χρέος θέτοντας σε βιώσιμη πορεία την κατεύθυνση των κρατών-μελών της ευρωζώνης.

8. Η παραγωγική επένδυση των κεφαλαίων της τάξης του 8% του Α.Ε.Π που διαθέτει η ευρωζώνη αποτελεί ένα ελπιδοφόρο βήμα για την ανάκαμψη με την κύρια συνεισφορά να επιτυγχάνεται με τη συμμετοχή της Ε.Κ.Τ καθώς και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.

➤ **Εθνικό επίπεδο**

Από μία προεπισκόπηση των αιτιών που προκάλεσαν την οικονομική κρίση είναι εύκολο να γίνει εστίαση και απομόνωση αυτών και κατόπιν ένας ενδελεχής έλεγχος για την απόδοση λύσεων που να απορρέουν από την διάκριση των αιτιών. Το δημόσιο χρέος, η αβεβαιότητα που επέρχεται καθώς και η δυσκολία επίτευξης των δημοσιονομικών στόχων που τίθενται είναι μερικοί παράμετροι στους οποίους πρέπει να δοθεί έμφαση. Πιο αναλυτικά, διακρίνονται οι ακόλουθοι τρόποι αντιμετώπισης:

1. Η μείωση των ελλειμάτων καθώς και του δημοσίου χρέους αποτελεί κατευθυντήρια γραμμή για την επιθυμητή ανάκτηση της εμπιστοσύνης στις αγορές με εμφανή τα αποτελέσματα άσκησης δημοσιονομικής πολιτικής.
2. Η εξασφάλιση των σταθερών χρηματοοικονομικών ροών από το μηχανισμό στήριξης.
3. Ο έλεγχος και περιορισμός της σπατάλης που υφίσταται σε πολλούς και ποικίλους τομείς.
4. Η μεταρρύθμιση του φορολογικού και ασφαλιστικού συστήματος σε συνδυασμό με την αποκοπή της φοροδιαφυγής.
5. Η τόνωση της ρευστότητας έπειτα από τις πολιτικές προωθήσεις για την ένταξη των μέτρων για την υλοποίηση αυτού του στόχου.
6. Στήριξη της αγοραστικής δύναμης των μεσαίων στρωμάτων.
7. Στήριξη των βασικών πυλώνων που διαθέτει η Ελλάδα όπως: τουρισμό, ναυτιλία, γεωργία και κτηνοτροφία.
8. Αντιμετώπιση της ανεργίας με βασικό πυλώνα την επιδότηση της εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Ποσοστό (%) ανεργίας για το σύνολο του πληθυσμού, για άρρενες – θήλεις και για άτομα ηλικίας 15-29 ετών⁽¹⁾

Έτος Year	Σύνολο Total	Άρρενες Males	Θήλεις Females	Άτομα ηλικίας 15 - 29 ετών Persons aged 15 - 29 years
2007	8,4	5,2	12,9	17,3
2008	7,8	5,1	11,5	16,2
2009	9,6	7	13,3	18,8
2010	12,7	10	16,3	24,4
2011	17,9	15,1	21,5	34,8
2012	24,4	21,5	28,2	43,7
2013	27,5	24,5	31,3	48,7
2014	26,5	23,6	30,2	45
2015	24,9	21,7	28,9	41,3
2016	23,5	19,9	28,1	38,4
2017	21,5	17,8	26,1	35,6
2018	19,3	15,4	24,2	32,3
2019	17,3	14	21,5	28,9
(1) Τα στοιχεία αναφέρονται στους μέσους ετήσιους όρους.				

Πηγή: Διεύθυνση Στατιστικών Πληθυσμού, Απασχόλησης και Κόστους Ζωής ΕΛΣΤΑΤ.

Συμπεράσματα

Στην σημερινή εποχή δυστυχώς η χώρα μας βρίσκεται σε μειονεκτική οικονομική θέση καθώς αντιμετωπίζει, όχι για πρώτη φορά, τον κίνδυνο της πτώχευσης εξαιτίας της οικονομικής κρίσης. Όπως είδαμε και παραπάνω παρατέθηκαν οι πτωχεύσεις που δέχτηκε η Ελλάδα από την ίδρυση της ως σύγχρονο Ελληνικό κράτος έως σήμερα. . Δυστυχώς η ένταξή της σε επιτήρηση φάνηκε να είναι αναπόφευκτη καθώς οι πολιτικές των τελευταίων ετών την έφεραν σε τέτοιο σημείο ώστε να μην έχει άλλη επιλογή με την συνεχή αύξηση του χρέους και την έκδοση επιπρόσθετων δανείων ώστε να καλυφτούν τα δημοσιονομικά ελλείμματα. Συνέπεια αυτών η χώρα να βρίσκεται σήμερα κάτω από τον έλεγχο του ΔΝΤ (Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου) καθώς και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας.

Με αποτέλεσμα η οικονομία μας να είναι εγκλωβισμένη και τώρα να είμαστε υποχρεωμένοι να ακολουθούμε όλα τα σκληρά μέτρα που μας επιβάλλουν οι δανειστές μας. Με την συνεχόμενη πίεση για την μείωση των μισθών, των συντάξεων, την επιβολή ολοένα καινούργιων φόρων προκειμένου να εξοικονομηθούν χρήματα ώστε να γίνει αποπληρωμή του δανείου.

Εκτιμούμε ότι για να μπορέσει το χρέος αυτό να είναι βιώσιμο θα πρέπει να γίνει «κούρεμα» του χρέους ώστε να διαγραφεί ένα μέρος του προκειμένου να γίνει πιο εύκολη η προσπάθεια αποπληρωμής του, όπως ακριβώς είχε συμβεί και στο παρελθόν με άλλα κράτη. Επίσης οι όροι και οι προϋποθέσεις που μας θέτει το ΔΝΤ να είναι επιτεύξιμοι, ώστε να μπορέσει και το κράτος να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις αυτές.

Θα πρέπει να δοθεί η δυνατότητα στις επόμενες γενιές να ζήσουν με καλύτερες συνθήκες ζωής. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από το ίδιο το κράτος, καθώς και την Ευρωπαϊκή Ένωση με χρηματοδοτήσεις πρωτίστως για την δημιουργία προγραμμάτων και έργων που θα βοηθήσουν στην απασχόληση των ανέργων και των νέων ατόμων, κυρίως αυτών που έχουν ανώτατη μόρφωση και που τώρα αναγκάζονται να ζητήσουν εργασία στο εξωτερικό.

Βιβλιογραφία

1. Αλεξανδρίδης, Μ. (2006). Ελληνική οικονομία. Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική.
2. Βαγιάνος, Δ., Βέττας, Ν. & Μεγήρ, Κ. (2010). Οικονομική κρίση στην Ελλάδα: μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία. London: The Reforming Economist.
3. Βασιλάκης, Ν (2013). Παγκόσμια κρίση και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις: θεσμική αλλαγή στην Ε.Ε και την Ελλάδα. Πτυχιακή εργασία. Ηράκλειο: Τ.Ε.Ι Κρήτης.
4. Βερέμης,Θ – Κολλιόπουλος,Γ, Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια, εκδ. Καστανιώτη Αθήνα, 2006.
5. Ευθυμίου, Α. (2010). Η οικονομική κρίση 2008-2009 και πως επηρεάζει τον κλάδο της ένδυσης στην Ελλάδα. Αθήνα.
6. Θεωδώρου, Θ. (2010). Οικονομική κρίση. Η οικονομία σε κρίση. Λεμεσός. Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
7. Κυριακού, Ε. (2013). Οικονομική κρίση και μεταναστευτικά ρεύματα: Η περίπτωση της Ελλάδας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Γεωγραφίας, Μάρτιος, Αθήνα.
8. Κουφάρης, (2010), «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010
9. Μαύρη Οχιά: τα δάνεια του Όθωνα και η πτώχευση του 1843.
Mavrioxia.blog.com/2014/04/blog-post.htm/
10. Νταλούκα Μ, (2011). Ε.Κ.Τ. και F.E.D: ο ρόλος τους στην τρέχουσα χρηματοπιστωτική κρίση. Διατριβή, Μ.Sc Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών.
11. Σιάχος, Δ. (2010). Το δημοσιονομικό πρόβλημα της Ελλάδας, φύση, αίτια, διαστάσεις, ευθύνες, επιπτώσεις, προοπτικές εξόδου. Επιστημονική

Επετηρίδα Εφαρμοσμένης Έρευνας Τ.Ε.Ι Πειραιά – Έκδοση Διοίκηση και Οικονομία. 14(2):75-99.

12. Τσακαλογιάννης, Π. (2008). Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία. τόμος Α' επιμ. Αθήνα: Εστία.
13. Χαρδούβελης, Γ.Α., (2009), «Η χρηματοοικονομική κρίση και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας» Eurobank EFG Economic Research Η κρίση του 2007 2009 : τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, vol. 4.
14. Χριστοφόρου, Β (2011). Η χρηματοπιστωτική κρίση και η εποπτεία των χρηματαγορών. Διατριβή, Μ. Sc. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.
15. Οι οικονομικές κρίσεις στην Ελλάδα από την απελευθέρωση. <https://el.wikibooks.org/>
16. Οικονομικές κρίσεις και χρεωκοπία (19ος – 20ος αιώνας). Argolikivivliothiki.gr/2012/11/01/economic-crises/
17. Υπουργείο Οικονομικών(2012), Εισηγητική έκθεση προϋπολογισμού 2013. Αθήνα.
18. Η πτώχευση του 1843. Filiatranews.blogspot.com/2012/02/1843.html
19. Πτώχευση κράτους – Βικιπαίδεια. <https://el.wikipedia.org/wiki>
20. Asteriou, D. and Siriopoulos C., (2000) The role of political instability in stock market development and economic growth: The case of Greece, Economic Notes, 29, 355-374.
21. Fidrmuc, J. & Korhonen, L. (2010). The impact of the global financial crisis on business cycles in Asian emerging economies. Journal of Asian Economics. 21 (3)
22. Galyfianakis, G., Drimpetas, E., Sariannidis, N., (2016). Modeling Energy Prices with a Markov-Switching dynamic regression model: 2005-2015. Bulletin of Applied Economics, 3(1), 11-28.

23. IOBE, (2009). Η Οικονομική Κρίση: Επιπτώσεις και Αντιδράσεις στον επιχειρηματικό κόσμο», Έρευνα 2009 της IOBE σε συνεργασία με την McKinsey & Company, Διαθέσιμο στο: www.iobe.gr/media/Hmerides/par14july.ppt.
24. Karunatileka, E. (1999), The Asian Economic Crisis, Economic Policy and Statistics Section, 99/14, House of Commons Library.
25. Lorette, K. (2015). The Impact of Global Credit Crisis on Business. Chron. Διαθέσιμο στο :<http://smallbusiness.chron.com/impact-global-credit-crisis-business-3704.html>
26. Marmot, M. & Bell, R. (2009). How the financial crisis affect health?. Department of Epidemiology and Public Health.
27. Sariannidis, N., Galyfianakis, G., Drimpetas, E. (2015). The Effect of Financial and Macroeconomic Factors on the Oil Market. International journal of Energy Economics and Policy, 5(4), 1084-1091.